

BARTŁOMIEJ SZYPROWSKI

(Warszawa)

Oddział Henryka Kwaśniewskiego „Luxa” z II Inspektoratu Zamojskiego AK i jego ostatnia walka

Abstract

This article investigates the creation and operational activity of the platoon detachment commanded by Henryk „Lux” Kwaśniewski from the 2nd Zamość Inspectorate of the Home Army, until it was eliminated on December 15, 1951 in a firefight in the Alojzów district. The author presents documents and reports related to the Internal Security Corps raid, which led to the liquidation of the group, and attempts to explain the inaccuracies that appear in the preserved documents. Furthermore, the documented description of the fight and how Henryk „Lux” Kwaśniewski and Waław „Mściwy” Kwaśniewski died, the details of which differ from those supplied by the actual participants, is also subjected to scrutiny.

Koniec lat czterdziestych XX w. stanowił schyłek zbrojnego oporu antykomunistycznego na Zamojszczyźnie. Struktury tamtejszej organizacji „Wolność i Niezawisłość” (WiN) wraz z jej oddziałami zbrojnymi ujawniły się w kwietniu 1947 r. Rozkazu o ujawnieniu nie wykonał jedynie sierż. Jan Leonowicz „Burta” operujący w pow. tomaszowskim, który w niedługim czasie zebrał grupę kilku byłych żołnierzy Armii Krajowej-Batalionów Chłopskich (AK-BCh) i do 1952 r. prowadził działalność wymierzoną w komunistyczny aparat terroru.¹

¹ Jan Leonowicz ps. „Burta” (ur. 15 I 1912 r. w Żabczu – zm. 9 II 1945 r. w Nowinach) – sierż.; przed II wojną światową służył w 2 Pułku Strzelców Konnych w Hrubieszowie; od października 1939 r. w Związku Walki Zbrojnej/Armii Krajowej (ZWZ/AK) jako dowódca sekcji szturmowej „Poturzyn”, a następnie w Kompanii Leśnej Witolda Kopcja ps. „Ligota”; od wiosny 1945 r. oficer broni obwodu III i dowódca oddziału AK-WiN; po amnestii

W marcu 1948 r. chor. Marian Pilarski ps. „Jar”² zainicjował powołanie i objął

w 1947 r. żołnierz Samodzielnego Obwodu WiN Tomaszów Lubelski; zginął 9 II 1951 r. w Nowinach w zasadzce Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego (PUBP) Tomaszów Lub. Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: AP w Lublinie), Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski Inspektorat Zamość, 35/1099/0/6/136, Rozkaz personalny nr 16 Mariana Gołębiowskiego „Stera”, b.m., 7 VI 1945 r., 13; Mariusz Zajączkowski, „Jan Leonowicz (1912–1951),” w *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 1, red. Jan Żaryn i Jacek T. Żurek (Kraków–Warszawa–Wrocław: Wyd. Instytutu Pamięci Narodowej, 2002), 260–261.

² Marian Pilarski ps. „Grom”, „Jar”, „Olgierd”, „Bończa” (ur. 30 VII 1899 r. w Pisarzowicach – zm. 4 III 1951 r. w Lublinie) – płk.; w l. 1915–1916 służył w Legionach Polskich; walczył w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 r.; w l. 1921–1939 był żołnierzem 83 Pułku Strzelców Poleskich (pspls) w Kobryniu, gdzie w 1935 r. uzyskał stopień chor.; w okresie I IX – 27 IX 1939 r. w składzie 183 pspls, a następnie od 28 IX 1939 r. do 6 X 1939 r. walczył w Samodzielnej Grupie Operacyjnej „Polesie”; w czasie okupacji był żołnierzem ZWZ/AK w obwodzie Tomaszów Lub.; w okresie maj 1946 – 11 IV 1947 r. był dowódcą obwodu zamojskiego WiN; w okresie marzec 1948 r. – kwiecień 1950 r. był dowódcą (inspektorem) II Inspektoratu Zamojskiego AK; 12 IV 1950 r. został aresztowany przez PUBP Zamość. Wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego (WSR) w Lublinie z 16 X 1951 r. został skazany na karę śmierci. Stracony 4 III 1952 r. na Zamku w Lublinie. Pośmiertnie w lipcu 2015 r. mianowany do stopnia pułkownika. AP w Lublinie, Związek Walki Zbrojnej-Armia Krajowa Okręg Lublin, Inspektorat Zamość, Obwód Tomaszów Lubelski, 35/1072/0/1.20/268, Zażalenie chor. Mariana Pilarskiego „Groma”, b.m., 20 X 1944 r., 286; 35/1099/0/6.3/162, Rozkaz personalny nr 3/45 Stanisława Książka „Roty”, b.m., 25 V 1945 r., 7; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie (dalej: AIPN Lu), Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie (dalej: WSR w Lublinie), 21/26/1, Odpis oświadczenia ujawnieniowego Mariana Pilarskiego, b.m., b.d., 288; Protokół przesłuchania podejrzanego Mariana Pilarskiego, Lublin, 19 IV 1950 r., 110; 21/26/14, Protokół wykonania kary śmierci Mariana Pilarskiego, Lublin, 4 III 1952 r., 346; Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego (dalej: CAW-WBH), Kolekcja Akt Personalnych i Odnaczeniowych (dalej: AP), 3490, Pilarski Marian, Wniosek awansowy na stopień chorążego, Kobryń, 15 II 1934 r., 34; Księga urodzeń i chrztów Parafii pw. św. Marcina w Pisarzowicach, Akt urodzenia Mariana Pilarskiego nr 51/1899, Pisarzowice, 30 VII 1899 r.; Archiwum Dariusza Pilarskiego, Dyplom Ministra Obrony Narodowej o mianowaniu Mariana Pilarskiego, Warszawa, lipiec 2015 r., kopia w zbiorach autora; Ireneusz Caban, *Placówka Armii Krajowej Tyszowce. Z dziejów 21 kompanii* (Lublin: Ofic. Wyd. „Czas”, 1999), 18–19; Alina Gałan, „Marian Pilarski (1902–1952),” w *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 5, red. Kazimierz Krajewski (Warszawa: Wyd. Instytutu Pamięci Narodowej, 2018), 407; „Relacja Bolesława Tarasiuka, Biała Podlaska, 1 VII 1970 r.,” w *SGO „Polesie” w dokumentach i wspomnieniach*, cz. 3, *Dywidzja Kobryń*, red. Andrzej Wesołowski (Warszawa [Londyn]: Centralne Archiwum Wojskowe im. mjr. Bolesława Waligóry; Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, 2014), 200; Zygmunt Klukowski, *Zamojszczyzna*, t. 2, 1944–1959 (Warszawa: Fundacja Ośrodka Karta, 2018), 261; Jan Kulik, Edmund Michałkiewicz i Antoni Nowak, „Z dziejów podziemia w rejonie tyszowieckim,” w Janusz Peter, *Tomaszowskie za okupacji*, red. Jarosław Joniec (Tomaszów Lubelski: Tomaszowskie Towarzystwo Regionalne, 2019), 86–87; Rafał Wnuk, *Konspiracja akowska i poakowska na Zamojszczyźnie od lipca 1944 do 1956 r.* (Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1992), 51, 71, 152; Wnuk, *Lubelski Okręg AK DSZ i WiN 1944–1947* (Warszawa: Ofic. Wyd. Volumen, 2000), 110, 264; Jan Wróblewski, *Samodzielna Grupa Operacyjna „Polesie” 1939* (Warszawa: Wojskowy Instytut Historyczny, 1989), 194; Bartłomiej Szyprowski, „Proces

dowództwo antykomunistycznej organizacji II Inspektorat Zamojski Armii Krajowej. Struktura ta, mająca ujawnić się w razie wybuchu konfliktu zbrojnego krajów anglosaskich z ZSRS, który przewidywano latem 1950 r., posiadała również kilka grup zbrojnych dowodzonych przez: plut. Tadeusza Łagodę ps. „Barykada”³ (a po jego śmierci w 1949 r. przez plut. Stanisława Pakosa ps. „Wrzos”⁴), plut.

kierownictwa II Inspektoratu Zamojskiego Armii Krajowej przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Lublinie. Cz. I. Geneza organizacji i aresztowanie,” *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 89, nr 3 (2016): 110–111; Szyprowski, „Płk Marian Franciszek Pilarski (1899–1952). Twórca i dowódca II Inspektoratu Zamojskiego AK,” II Inspektorat Zamojski AK oraz podziemie antykomunistyczne, dostęp maj 12, 2019, <https://inspektoratzamojskiak.blogspot.com/2019/05/tworca-ii-inspektoratu-pk-marian.html>.

³ Tadeusz Łagoda ps. „Barykada” (ur. 1 I 1929 r. w Szczepieszynie – zm. 13 X 1949 r. w Horyszowie Polskim) – plut.; żołnierz AK w rejonie Szczepieszyn; od maja 1946 r. żołnierz WiN; od 1948 r. dowódca oddziału zbrojnego; zginął 13 X 1949 r. w obławie PUBP Zamość i Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW) w Horyszowie Polskim; AP w Lublinie, Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski Inspektorat Zamość, 35/1099/0/6/136/36, Rozkaz personalny nr 19 Stanisława Książka „Turii”, b.m., 16 VII 1945 r., 36; Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie (dalej: AIPN), 3. Brygada Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Lublinie. JW. nr 2165 (dalej: 3. Brygada KBW), 679/1081, Dziennik działań bojowych 3. Brygady KBW ze okres 1 I 1949 r. – 31 XII 1950 r., b.m., b.d., 44, 103v; AIPN Lu, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Lublinie (dalej: WUSW w Lublinie), 08/228/1, Plan operatywnych przedsięwzięć po linii bandy Pakosa Stanisława ps. „Konar” i jego współpracowników, Zamość, 22 X 1950 r., 65, 74; 08/228/2, Sprawa obiektowa „Ciemni” prowadzona przez PUBP Zamość, Raport o wszczęciu agencyjnego rozpracowania „Ciemni”, Zamość, 15 III 1951 r., 76; 21/26/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Mariana Pilarskiego, Lublin, 5 V 1950 r., 134; Jerzy Józwiakowski, *Armia Krajowa na Zamojszczyźnie*, t. 1 (Lublin: Norbertinum, 2001), 696; Wnuk, *Konspiracja akowska*, 73; Witold Hryniewiecki, „Triumfy i niedole w pracy WiN-owców,” *Gazeta Zamojska*, kwiecień 29, 2014, 6; Hryniewiecki, „Początki koniuchskiej organizacji WiN,” *Gazeta Zamojska*, marzec 19, 2014, 9.

⁴ Stanisław Pakos ps. „Konar”, „Gruby Heniek”, „Wrzos” (ur. 9 XII 1922 r. w Łabuńkach – zm. 20 XII 1951 r. w Kol. Brudek) – ppor.; od 1943 r. żołnierz rejonu I AK Łabunie, a następnie oddziałów Jana Turowskiego „Norberta” i Wacława Wnukowskiego „Kabla”; od listopada 1945 r. do 11 III 1947 r. żołnierz WiN; od 2 XI 1947 r. ukrywał się jako poszukiwany przez Urząd Bezpieczeństwa (UB); od 1948 r. żołnierz oddziału Tadeusza Łagody „Barykady”, a następnie od 13 X 1949 r. jego dowódca; zginął 20 XII 1951 r. w Kol. Brudek w walce z obławą UB i KBW; został awansowy do stopni starszego strzelca i plutonowego ze starszeństwem od 3 V 1945 r.; w 2020 r. pośmiertnie awansowany do stopnia podporucznika; AP w Lublinie, Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski Inspektorat Zamość, 35/1099/0/6/136/38, Rozkaz personalny, b.m., 10 IX 1945 r., 38; 35/1099/0/175/7, Rozkaz Mariana Polaka „Żelaznego”, b.m., 13 VI 1945 r., 7; AIPN, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie (dalej: MSW), 2911/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna Wydziału C MSW w Warszawie dot. Stanisława Pakosa, Warszawa, b.d., b.p.; 3. Brygada KBW, 679/1080, Meldunek 3. Brygady KBW, Lublin, 20 XII 1951 r., 85; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 00226/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW w Lublinie dot. Stanisława Pakosa, Lublin, b.d., b.p.; 02/397/3, Charakterystyka bandy Pakosa ps. „Gruby”, b.m., b.d., 200; 08/228/3, Raport specjalny, Lublin, 2 I 1952 r., 230; WSR w Lublinie, 21/26/11, Charakterystyka bandy ps. „Barykada” obecnie [Stanisława] Pakosa ps. „Konar”, b.m., 22 IV 1951 r., 143; Urząd Stanu Cywilnego w Łabunie, Odpis aktu urodzenia Stanisława Pakosa nr 311/22, Łabunie, 18 XII 2017 r., w zbiorach autora;

Piotra Smagałę ps. „Sroka”⁵, kpr. Ludwika Rogalskiego ps. „Kanciarz”⁶ i st. strz.

Hryniewiecki, „Początki,” 9; Hryniewiecki, „Gehenna bohaterskich Polaków,” *Gazeta Zamojska*, marzec 27, 2012, 9; Szyprowski, „«Pobijem komunę na wieki...». Do końca wytrwały. Plutonowy Stanisław Pakos «Wrzos»,” *Przyczynki do poznania dziejów miejscowości gminy Łabunie*, z. 6 (2018): 20–42; Szyprowski, „Współczesne ślady 2. Cmentarz w Łabuniach,” II Inspektorat Zamojski AK oraz podziemie antykomunistyczne, dostęp kwiecień 22, 2018, <http://inspektoratzamojskiak.blogspot.com/2018/04/wspoczesne-slady-2.html>; Szyprowski, „Ostatnia walka kpr. Stanisława Pakosa «Wrzosa» 20 XII 1951 r.,” II Inspektorat Zamojski AK oraz podziemie antykomunistyczne, dostęp kwiecień 22, 2018, <https://inspektoratzamojskiak.blogspot.com/2018/04/ostatnia-walka-stanisawa-pakosa-wrzosa.html>; Szyprowski, „Uroczysty pogrzeb kpt. Romana Szczura i uhonorowanie żołnierzy II Inspektoratu, II Inspektorat Zamojski AK oraz podziemie antykomunistyczne, dostęp marzec 5, 2021, <http://inspektoratzamojskiak.blogspot.com/2021/03/uroczysty-pogrzeb-kpt-romana-szczura-i.html>.

⁵ Piotr Smagała ps. „Hak”, „Sroka”, „Stok” (ur. 19 VII 1913 r. w Rokitnie, gm. Turobin – zm. 28 V 1950 r. w Lublinie) – plut.; od końca 1942 r. do lipca 1944 r. żołnierz BCh i AK placówki Bronisława Pietryki „Dęba”; od wiosny 1946 r. żołnierz placówki WiN; od czerwca 1948 r. członek II Inspektoratu Zamojskiego AK w rejonie Turobin–Krasnystaw; zatrzymany przez UB 25 VI 1949 r. we wsi Żurawie; wyrokiem WSR w Lublinie z 6 IV 1950 r. skazany na karę śmierci; stracony 28 V 1950 r. w więzieniu na Zamku w Lublinie; AP w Lublinie, Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski, Inspektorat Zamość, 35/1099/0/6/136/36, Rozkaz personalny nr 19 inspektora Stanisława Książka „Turii”, b.m., 16 VII 1945 r., 36; Rozkaz personalny nr 20 inspektora Stanisława Książka „Roty”, b.m., 8 X 1945 r., 42; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 00226/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW w Lublinie dot. Piotra Smagały, Lublin, b.d., 235–236; WSR w Lublinie, 08/67/2, Wyrok WSR w Lublinie sygn. Sr 133/50, Lublin, 6 IV 1950 r., 115–127; 21/26/11, Charakterystyka bandy pod dowództwem Smagały Piotra „Sroki”, Lublin, 10 V 1951 r., 146; Daniel Piekaruś, „Piotr Smagała «Sroka» (1913–1950),” w *Zapomniani wyklęci. Sylwetki żołnierzy powojennej konspiracji antykomunistycznej*, red. Joanna Kwaśniewska-Wróbel i Michał Wołłejko (Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2019), 393–404; Zofia Leszczyńska, *Ginę za to co członkowie najgłębiej ukochać może. Członkowie organizacji niepodległościowych na Lubelszczyźnie skazani na karę śmierci przez sądy wojskowe [1944–1945]*, cz. 2 (Lublin: Test, 2003), 241–245; Regina Smoter-Grzeszkiewicz, „Piotr Smagała, członek Zrzeszenia WiN, więzień krasnostawskiej bezpieki,” b.m., b.d., 2, mps, kopia w zbiorach autora; „Piotr Smagała «Sroka», «Stok»,” w *Słownik biograficzny żołnierzy Batalionów Chłopskich IV Okręg Lublin*, t. 3, red. Marian Wojtas (Lublin: Ogólnopolski Związek Żołnierzy Batalionów Chłopskich w Warszawie, 2005), 420–421.

⁶ Ludwik Rogalski ps. „Szczepan”, „Kanciarz” (ur. 14 VIII 1915 r. w Zawalowie – zm. 4 VI 1951 r. w Lublinie) – ppor.; od 1941 r. do lipca 1944 r. żołnierz ZWZ/AK, w tym kompanii „Wiklina”; od września 1946 r. żołnierz rejonu Kotlice WiN; od końca sierpnia 1948 r. członek II rejonu Obwodu Zamość II Inspektoratu Zamojskiego AK i dowódca oddziału zbrojnego; 7 IV 1950 r. zatrzymany przez PUBP Hrubieszów; wyrokiem WSR w Lublinie z 26 I 1951 r. skazany na karę śmierci; stracony 4 VI 1951 r.; został awansowany do stopnia st. strzelca (1943 r.) i kaprała (3 V 1945 r.); 20 IX 2020 r. pośmiertnie awansowany do stopnia ppor. AP w Lublinie, Armia Krajowa Obwód Zamość, 35/107/0/1.21/287, Wnioski awansowe podoficerskie i odznaczeniowe wystawione przez komendanta Obwodu oraz komendanta Rejonu II, b.m., b.d., 12; Armia Krajowa Okręg Lublin, Inspektorat Zamość – Obwód Tomaszów Lubelski, 35/1072/0/1.20/261, Wniosek awansowy do stopnia starszego strzelca sporządzony przez Wilhelma Szczepankiewicza „Drugaka”, b.m., b.d., 2; Armia Krajowa Obwód Zamość, 35/107/0/1.21/287, Wniosek awansowy do stopnia kaprała

Wincentego Mieczysława Wróblewskiego ps. „Szum”⁷. Zajmowały się one gromadzeniem broni, akcjami ekspropriacyjnymi oraz w węższym zakresie działaniami wymierzonymi w osoby popierające reżim komunistyczny. Akcje zbrojne miały jednak charakter ograniczony, aby ewentualne działania pościgowe czy represyjne nie doprowadziły do ujawnienia struktur organizacji. Członkowie pozostałych oddziałów zbierali się doraźnie, celem wykonania określonych akcji, a po ich zakończeniu powracali do swoich codziennych prac w gospodarstwach rolnych. Inaczej było z oddziałami „Sroki” i „Wrzosa” złożonymi z osób, które jako poszukiwane były zmuszone do ukrywania się. Ich partyzanci nieprzerwanie prowadzili działania wymierzone w reżim komunistyczny.

Od czerwca 1949 r. żołnierzem placówki II Inspektoratu w Hostynym był Stanisław Borsuk ps. „Suchy”, zaś od jesieni 1949 r. plut. Henryk

sporządzony przez Stanisława Kleszczyńskiego „Gniadosza”, b.m., b.d., 194; AP w Lublinie, WiN Inspektorat Zamość. Rozkazy personalne, 35/1099/0/6/136/9, Rozkaz personalny nr 14 Mariana Gołębiewskiego „Stera”, b.m., 24 V 1945 r., 9; AIPN, Ministerstwo Sprawiedliwości, 1820/11, Lista osób straconych w więzieniach polskich w latach 1944–1956, Więzienia karno-śledcze, t. 2, Warszawa 1990, 66; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 02/397/1, Arkusz informacyjny Ludwika Rogalskiego, b.m., b.d., 35; 02/397/2, Wyrok WSR w Lublinie sygn. Sr 669/51, Zamość, 26 I 1951 r., 19–29; WSR w Lublinie, 21/30/2, Protokół wykonania kary śmierci Ludwika Rogalskiego, Lublin, 4 VI 1951 r., 264; Urząd Stanu Cywilnego w Lublinie, Odpis aktu zgonu Ludwika Rogalskiego nr 1949/74 USC Lublin, Lublin, 3 IX 1974 r., 598; Hryniewiecki, *Nie dla nich zabrzmiały zwycięskie fanfary...* (Łódź: Wyd. Papaj, 1993), 98, 100–101, 103, 107; Hryniewiecki, „Początki,” 9; Hryniewiecki, „Zmasowany atak UB na Zamojski Inspektorat WiN – część 1,” *Gazeta Zamojska*, luty 21, 2012, 9; Józwiakowski, *Armia Krajowa*, 2:694; Leszczyńska, *Ginę za to*, 221–223; Szyprowski, „Sprawa karna żołnierzy I Kompanii Ludwika Rogalskiego «Kanciarza» II Inspektoratu Zamojskiego AK,” *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 90, nr 3 (2017): 93–119; Archiwum Andrzeja Hulanickiego, Patent oficerski Ludwika Rogalskiego, Warszawa, 20 IX 2020 r., kopia w zbiorach autora.

⁷ Wincenty Mieczysław Wróblewski ps. „Rzepa”, „Szum”, „Pogrom” (ur. 25 VIII 1917 r. w Kol. Staszic, gm. Uchanie – zm. 23 V 1952 r. w Gliniskach) – st. strz.; od 1942 r. do maja 1945 r. żołnierz placówki BCh w Drohiczanach, a następnie AK z rejonu Rogów i Hrubieszów; później członek placówki WiN Świdniki; od 1949 r. dowódca II rejonu Grabowiec II Inspektoratu Zamojskiego AK; od 24 XII 1949 r. dowódca „lotnej żandarmerii” II Inspektoratu Zamojskiego AK i dowódca oddziału zbrojnego; zginął 23 V 1952 r. w Gliniskach w walce z obławą Milicji Obywatelskiej (MO), UB i KBW; AP w Lublinie, Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski Obwód Zamość, 35/1099/0/6.4/175, Rozkaz personalny Michała Polaka „Żelaznego”, b.m., 13 VI 1945 r., 8; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 08/287/3, Raport z przeprowadzonej likwidacji Mieczysława Wróblewskiego, Hrubieszów, 24 V 1952 r., 26; Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowzięcia NMP w Uchaniach, Zapis nr 96 dot. aktu chrztu Wincentego Mieczysława Wróblewskiego, Uchanie, 16 IX 1917 r., b.p., kopia w zbiorach autora; Hryniewiecki, „«Miś»- «Orlik» – część 2,” *Gazeta zamojska*, styczeń 17, 2012, 9; Hryniewiecki, „«Miś»- «Orlik» – część 3, ostatnia,” *Gazeta zamojska*, styczeń 24, 2012, 9; Hryniewiecki, „Triumfy i niedole,” 6; Szyprowski, „Zdradzony komendant. Ostatnia walka i śmierć Wincentego Mieczysława Wróblewskiego «Szuma»,” *Studia Lubuskie* 14 (2018): 159–172.

Kwaśniewski ps. „Lux”⁸ i kpr. Waław Kwaśniewski ps. „Mściwy”⁹. „Lux” pełnił funkcję magazyniera broni, którą przechowywał w swoich zabudowaniach w Kol. Gdeszyn.¹⁰

Pod koniec grudnia 1949 r. „Szum” został wyznaczony dowódcą całości oddziałów zbrojnych II Inspektoratu, tzw. lotnej żandarmerii. W praktyce jednak posiadały one dużą samodzielność, co wynikało z braku możliwości sprawowania pełnej kontroli dowództwa organizacji nad grupami operującymi na rozległych terenach powiatów hrubieszowskiego, krasnostawskiego, tomaszowskiego i zamojskiego.

⁸ Henryk Kwaśniewski ps. „Lis”, „Lisek”, „Lux” (ur. 26 I 1925 r. w Podhorcach – zm. 15 XII 1951 r. w Alojzowie) – plut.; od stycznia 1940 r. współpracownik ZWZ Obwodu Hrubieszów, zaś od 5 VII 1942 r. żołnierz oddziału Stefana Kwaśniewskiego „Wiktora”; do 12 IV 1947 r. żołnierz rejonu WiN Hrubieszów; od jesieni 1949 r. żołnierz II Inspektoratu Zamojskiego AK w rejonie Hostynne; AP w Lublinie, Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski, Inspektorat Zamość, 35/1099/0/6/136, Rozkaz personalny nr 16 inspektora Mariana Gołębińskiego „Stera”, b.m., 7 VI 1945 r., 14; Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski, Obwód Tomaszów Lub., 35/1099/0/6.3/162, Rozkaz personalny nr 6 Waław Dąbrowskiego „Azji”, b.m., 10 VI 1945 r., 2; Armia Krajowa Okręg Lublin, Inspektorat Zamość – Obwód Tomaszów Lubelski, 35/1072/0/1.20/261, Wnioski awansowe do stopnia kaprała absolwentów Szkoły Niższego Dowodzenia, b.m., b.d., 3; Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski, Obwód Tomaszów Lub., 35/1099/0/6.2/158, Rozkaz personalny nr 6 Waław Dąbrowskiego „Azji”, b.m., 10 VI 1945 r., 1; Rozkazy dzienne i personalne Inspektoratu Rejonowego Zamość AK, 35/1072/0/1.17/213, Rozkaz personalny nr 7 Stanisław Prusa „Józefa”, b.m., 1 IX 1944 r., 27; AIPN, Komenda Główna Milicji Obywatelskiej w Warszawie 1944–1954 (dalej: KGMO), 00294/31/4, Sprawozdanie sytuacyjne Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej Lublin za okres od 1 X 1951 do 31 XII 1951 r. po linii walki z bandytyzmem, Lublin, 16 I 1952 r., 35; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 01/435/2, Charakterystyka bandy dywersyjno-terrorystycznej Kwaśniewskiego Henryka, b.m., b.d., 476; Józwiakowski, *Armia Krajowa*, 1:132, 166; Józwiakowski, *Armia Krajowa*, 2:584; Archiwum Tomasza Gołębińskiego, Stefan Kwaśniewski, „Wspomnienia,” Jabłonkowo 1967, 70, 80, rkps, niepubl., kopia w zbiorach autora.

⁹ Waław Kwaśniewski ps. „Skowronek”, „Mściwy” (ur. 7 III 1928 r. w Hubinku – zm. 15 XII 1951 r. w Alojzowie) – kpr.; żołnierz AK i WiN w obwodzie Hrubieszów; od 1949 r. żołnierz II Inspektoratu Zamojskiego AK w rejonie Hostynnego; AP w Lublinie, WiN Inspektorat Zamość. Rozkazy personalne, 35/1099/0/6/136/9, Rozkaz personalny nr 14 Mariana Gołębińskiego „Stera”, b.m., 24 V 1945 r., 9; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 00226/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW w Lublinie dot. Waław Kwaśniewskiego, Lublin, b.d., 865–866; 054/23, Oświadczenie ujawnieniowe Waław Kwaśniewskiego, b.m., 18 IV 1947 r., 58–59, 72–73; Archiwum Tomasza Gołębińskiego, Stefan Kwaśniewski, „Wspomnienia,” Jabłonkowo 1967, 70, 80, rkps, niepubl., kopia w zbiorach autora; Odpis skrócony aktu urodzenia Waław Kwaśniewskiego nr AB 8233844, Ulhówek, 16 VI 2017 r., w zbiorach autora.

¹⁰ AIPN Lu, WSR w Lublinie, 21/26/2, Protokół przesłuchania podejrzanego Alfreda Tora, Tomaszów Lub., 15 IV 1950 r., 37; WUSW w Lublinie, 014/564/12, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisław Karczewskiego, Zamość, 18 IX 1950 r., 245; 81/1565, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisław Karczewskiego, Zamość, 15 IV 1950 r., 4. Adam Kapłuk wskazywał, że broń była tam zmagazynowana od jesieni 1949 r., o czym poinformowali go Nowosad i Karczewski, zob. *ibid.*, Protokół przesłuchania podejrzanego Adama Kapłuka, Hrubieszów, 16 IV 1950 r., 275–276.

W kwietniu 1950 r. struktury bezpieczeństwa ujawniły istnienie organizacji i doprowadziły do aresztowania jej kierownictwa oraz części żołnierzy wchodzących w skład struktur zbrojnych. Działania Urzędu Bezpieczeństwa (UB) spowodowały, że nieujęci żołnierze zaczęli się ukrywać i utworzyli zbrojne grupy przetrwania zrzeszające od kilku do kilkunastu osób każda.

Aresztowania uniknęło ok. 20 żołnierzy Inspektoratu m.in. „Suchy”, „Lux” i „Mściwy”. 19 kwietnia 1950 r. Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Państwowego (PUBP) w Hrubieszowie wydał postanowienie o zatrzymaniu „Luxa”. Do jego domu przyjechali żołnierze Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (KBW), aby go aresztować. Nie zastano go jednak, bo dzień wcześniej wyjechał do Zamościa. Zasadzka w jego zabudowaniach trwała cztery dni, jednak „Lux” do domu nie powrócił i zaczął się ukrywać.¹¹ Również w kwietniu 1950 r. „Lux” poinformował Jana Wiśniewskiego ps. „Zawór”¹² o aresztowaniach w łonie kierownictwa Inspektoratu. 21 lub 22 kwietnia 1950 r. „Zawór” uniknął aresztowania w czasie obławy wojska oraz UB i zaczął się ukrywać samotnie. W listopadzie 1950 r. „Zawór” spotkał się z „Luxem” oraz „Mściwym” i od tego czasu ukrywali się wspólnie. Tydzień później wszyscy trzej odkopali magazyn broni w lesie dobromierzyckim i uzbroili się w broń maszynową i pistolety. Dołączyli do oddziału „Szuma”.

Samotnie ukrywał się również Ryszard Wiński ps. „Dziadek”. Pod koniec kwietnia 1951 r. w Gdeszynie dołączył do oddziału „Luxa”.¹³ „Suchy” do 1 września 1950 r. ukrywał się samotnie, a następnie – po kontakcie z komendantem rejonu Hostynne Władysławem Nowosadem „Wackiem” – spotkał się z „Luxem” i we wrześniu 1950 r. wstąpił do jego oddziału.¹⁴ Po czerwcu 1951 r.

Jan Wiśniewski ps. „Mariusz” – źródło: AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 08/228, Sprawa obiektowa „Ciemni”

¹¹ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 81/1565, Protokół przesłuchania świadka Stanisława Paprota, Dobromierzyce, 23 XI 1950 r., 6v; Protokół przesłuchania świadka Władysława Babiarza, Dobromierzyce, 23 XI 1950 r., 7v.

¹² W czerwcu 1951 r. Jan Wiśniewski „Zawór” zmienił pseudonim na „Mariusz”, zob. *ibid.*, 014/564/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 2 I 1952 r., 139.

¹³ *Ibid.*, 014/564/7, Protokół przesłuchania podejrzanego Ryszarda Wińskiego, Lublin, 28 III 1952 r., 144–145.

¹⁴ *Ibid.*, 02/397/3, Protokół przesłuchania świadka Stanisława Borsuka, Lublin, 9 IV 1952 r., 68; 014/564/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Borsuka, Lublin, 30 XII 1951 r., 142.

oddział zasilili Józef Wiejak ps. „Śmiały”.¹⁵ W sierpniu–wrześniu 1951 r. „Lux” planował wyjazd za granicę, jednak nie doszedł on do skutku z powodu aresztowań osób, które miały mu pomóc w opuszczeniu kraju. Wyjazd miał ułatwić Bronisław Kukułowicz ps. „Sęp”¹⁶, który proponował wcześniej „Suchemu” pomoc w wyjeździe do Czechosłowacji. Później Kukułowicz spotkał się w Kol. Malice z „Mściwym” i „Luxem”, których poinformował, że przerzutu nie dało się załatwić z powodu aresztowań wśród jego znajomych. Po upływie około miesiąca od tego spotkania doszło do ponownej rozmowy, która definitywnie przekreśliła możliwości opuszczania Polski.¹⁷ W listopadzie 1951 r. oddział opuścił „Dziadek”.

Wydaje się także, iż z inicjatywy „Szuma”, Czesława Szewluka ps. „Orlik” i Stanisława Szadego ps. „Brzytwa” członkowie II Inspektoratu podjęli działania w celu wyłonienia kierownictwa organizacji. W tej kwestii zorganizowano dwie odprawy: latem 1950 r. w Kol. Gdeszyn¹⁸ oraz w lipcu 1951 r. w lesie grabowieckim. Rozbieżności, do których doszło w toku rozmów, nie pozwoliły wyłonić nowego dowództwa.¹⁹ Z informacji agenturalnych

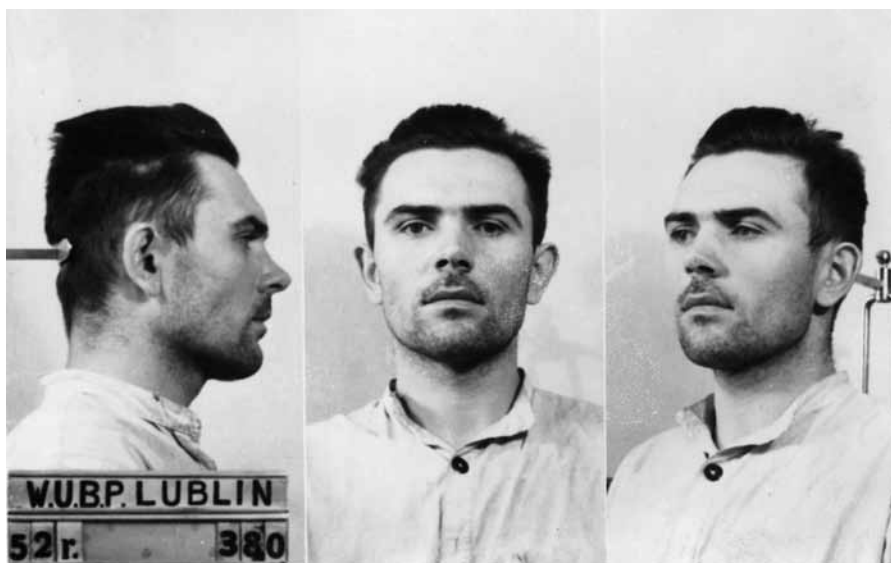
¹⁵ Ibid., 01/435/2, Charakterystyka bandy dywersyjno-terrorystycznej Kwaśniewskiego Henryka, b.m., b.d., 476; 08/226/4, Meldunek z przebiegu agencyjnego rozpracowania „Zdrajcy”, Lublin, 8 VIII 1952 r., 121–122.

¹⁶ Ibid., Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 5 III 1952 r., 74–75. „Sęp” miał być byłym oficerem AK i zamieszkiwać w majątku Modryń gm. Miętkie, gdzie uprawiał sad; zob. ibid., 08/287/4, Protokół przesłuchania podejrzanego Ryszarda Wińskiego, Zamość, 23 XII 1951 r., 109.

¹⁷ Ibid., 014/564/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Bronisława Kukułowicza, Lublin, 8 I 1952 r., 128–129; Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 2 I 1952 r., 137–138; Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 31 XII 1951 r., 140; 015/279, Protokół przesłuchania podejrzanego Bronisława Kukułowicza, Lublin, 8 I 1952 r., 19–21; Protokół przesłuchania podejrzanego Bronisława Kukułowicza, Lublin, 28 II 1952 r., 37.

¹⁸ Odprawa odbyła się w czerwcu lub lipcu 1951 r. w stodole Bolesława Dragana w Kol. Gdeszyn. Uczestniczyli w niej: Stanisław Szady ps. „Brzytwa”, Henryk Kwaśniewski ps. „Lux”, Szewluk ps. „Orlik”, Waław Kwaśniewski ps. „Mściwy”, Antoni Mojżesz ps. „Romek”, Wiśniewski ps. „Zawór”, Eugeniusz Malec ps. „Rysiek”, Stanisław Rajtar ps. „Śmigula”, Wróblewski ps. „Szum”, Piotr Kozłowski ps. „Szybki”, Nowosad ps. „Waław” i Józef Kozyra; zob. ibid., 014/564/16, Protokół przesłuchania świadka Piotra Kozłowskiego, Miączyn, 8 VIII 1954 r., 213; Protokół przesłuchania świadka Władysława Nowosada, Hostynne, 6 VIII 1954 r., 216; Wyciąg z protokołu przesłuchania świadka Ryszarda Wińskiego, b.m., b.d., 228; 01/435/7, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Szadego, Lublin, 4 IX 1952 r., 49–50; 0024/616/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Szadego, Lublin, 4 IX 1952 r., 27–28. Według Wiśniewskiego ps. „Mariusz” w odprawie uczestniczył też Wiński ps. „Dziadek”, ale doszło do kłótni między Kwaśniewskim „Luxem” a Wróblewskim „Szumem”, zob. ibid., 014/564/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 2 I 1952 r., 135.

¹⁹ Szyrowski, „II Inspektorat Zamojski Armii Krajowej cz. II,” *Ogólnopolski Kwartalnik Poświęcony Żołnierzom Wyklętym „Wyklęci”* 1, nr 4 (2016): 166; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 01/435/2, Raport, b.m., 4 IV 1955 r., 98–99; Plan przesłuchania Czesława Szewluka, Lublin,

Piłata Mieczysław – źródło: AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 016/212, Akta śledcze Mieczysława Piłata

uzyskanych przez UB wynikało, że na 24–25 października 1951 r. „Szum” wyznaczył spotkanie wszystkich ukrywających się członków grup zbrojnych Inspektoratu w lesie koło Świdnik. Do odprawy nie doszło z uwagi na obławę KBW przeprowadzoną 12 października 1951 r. na terenie Świdnik, Rogowa i Żukowa, ujęcie 16 października 1951 r. Jana Spadkowskiego ps. „Szpilka” i Ludwika Greniuka ps. „Żuraw” oraz działania „bezpieki” na

5 I 1955 r., 211; Plan śledztwa przeciwko Czesławowi Szewlukowi, Lublin, 7 I 1955 r., 226; Plan przesłuchania Stanisława Rajtara, b.m., 1 III 1955 r., 251; Plan przesłuchania Jana Wiśniewskiego, b.m., 17 III 1955 r., 266; Notatka z przejrzenia akt Wińskiego i Wiśniewskiego, b.m., b.d., 465; 01/435/7, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Szadego, Lublin, 4 IX 1952 r., 49–50; Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Szadego, Lublin, 5 V 1955 r., 139; Protokół przesłuchania podejrzanego Czesława Szewluka, Lublin, 20 XII 1954 r., 89; Protokół przesłuchania podejrzanego Czesława Szewluka, Lublin, 8 I 1955 r., 96–99; 02/397/3, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 5 III 1952 r., 75; 08/287/3, Doniesienie agenta „Meteora”, b.m., 21 IX 1951 r., 139; 014/564/7, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 2 IV 1952 r., 157–159; 014/564/12, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 2 IV 1952 r., 250–251; 014/564/16, Protokół przesłuchania świadka Piotra Kozłowskiego, Miączyn, 8 VIII 1954 r., 213. Według Stanisława Szadego w trakcie pierwszej odprawy ustalono, że szefem żandarmerii zostanie „Orlik”, a jego zastępcą „Dziadek”. Z uwagi na fakt, że nie był na niej obecny „Dziadek”, zwołano drugą odprawę w lesie grabowieckim. W jej toku wynika jednak różnica zdań i do żadnych wiążących ustaleń nie doszło; zob. *ibid.*, 01/435/7, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Szadego, Lublin, 5 V 1955 r., 139; 08/287/1, Raport PUBP w Hrubieszowie z przebiegu rozpracowania agencyjnego „Bojówka”, Hrubieszów, 5 IX 1951 r., 47.

terenie pow. zamojskiego.²⁰ Początkowo grupa „Luxa” wchodziła w skład oddziału „Szuma”, jednak z uwagi na trudności w zaopatrzeniu w żywność i zakonspirowanym przebywaniu na jednym terenie większej grupy osób odłączyła się od niego.

Prawdopodobnie w czerwcu 1951 r. „Lux” próbował przez Mariana Tokarza nawiązać łączność z żołnierzami Technicznej Szkoły Wojsk Lotniczych (TWSL) w Zamościu. Około 15 lipca 1951 r. Tokarz spotkał się Janem Rybakiem, który planował dezercję z tej jednostki i miał dołączyć do oddziału. Kolejny kontakt został wyznaczony za miesiąc. W sierpniu 1951 r. Tokarz wraz z Rybakiem i dwoma innymi żołnierzami TWSL przybył na spotkanie z grupą „Luxa” do Gdeszyna. Jednak nie doszło do niego z uwagi na niemożność przybycia partyzantów wymykających się w tym czasie obławom UB.²¹ Oddział Kwaśniewskiego podjął również próbę działań zaopatrzeniowych dla ukrywających się partyzantów. W listopadzie 1951 r. nawiązano kontakt z Warszawą, która miała dostarczyć pieniądze na ten cel. „Lux” i „Mariusz” sporządzili listę partyzantów oraz ustalono hasła i termin kontaktu z łącznikiem na 28 lub 29 listopada 1951 r. Pieniądze miała przynieść łączniczka Zofia Wątróbkówna z Kol. Gdeszyn. Pierwsze spotkanie nie doszło do skutku, zaś w kolejnym, wyznaczonym po świętach Bożego Narodzenia w 1951 r., przeszkodziło rozbitcie oddziału „Luxa” 15 grudnia 1951 r.²²

W lipcu 1951 r. po odprawie w lesie grabowieckim oddział „Luxa”, w składzie „Dziadek”, „Mściwy”, „Mariusz”, „Suchy” i Stanisław Rajtar ps. „Śmiguła”,

²⁰ Ibid., 08/287/1, Raport PUBP Hrubieszów o przebiegu agencyjnego rozpracowania, Hrubieszów, 3 XI 1951 r., 107.

²¹ Ibid., 015/370, Raport WUBP w Lublinie do MBP w Warszawie, Lublin, 10 I 1952 r., 24–25; Protokół przesłuchania podejrzanego Mariana Tokarza, Lublin, 5 I 1952 r., 31–32; Protokół przesłuchania podejrzanego Mariana Tokarza, Lublin, 7 I 1952 r., 34–35; Protokół przesłuchania podejrzanego Mariana Tokarza, Lublin, 9 II 1952 r., 39–40; Protokół przesłuchania podejrzanego Mariana Tokarza, Lublin, 10 VI 1952 r., 50–53; Akt oskarżenia przeciwko Marianowi Tokarzowi, Lublin, 9 VIII 1952 r., 55–57. Według Wiśniewskiego powodem nawiązania łączności z żołnierzami TWSL w Zamościu miało być zaopatrzenie oddziału „Luxa” w amunicję do pistoletów, zob. *ibid.*, Protokół przesłuchania świadka Jana Wiśniewskiego, Lublin, 22 III 1952 r., 41–42; Protokół konfrontacji Jana Wiśniewskiego i Mariana Tokarza, Lublin, 10 IV 1952 r., 45.

²² Łącznik miał czekać koło schodów ruchomych w Warszawie i posiadać znak rozpoznawczy w postaci dwóch gazet krajowych trzymany tytułami na zewnątrz. Hasło brzmiało: „Jak dojść do ul. Podwale”, odzew: „Nie wiem przyjechałem z Wrocławia czy też z Opolą”; zob. *ibid.*, 014/564/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 2 I 1952 r., 138; Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 31 XII 1951 r., 140. Pierwsze po wojnie schody ruchome uruchomiono w Warszawie przy trasie W-Z w dniu 22 VII 1949 r. Łączyły one dół trasy W-Z z kamienicą na pl. Zamkowym, zob. „Pierwsze schody ruchome w Warszawie,” Lovetotravel.pl, dostęp styczeń 12, 2018, http://warszawa.lovetotravel.pl/pierwsze_schody_ruchome_w_warszawie.

operował na terenie gminy Mołodiatycze. Kwaterowali u Edwarda Nowaczewskiego w Peresołowicach i u Kazimierza Harasimiuka w Gdeszynie.²³ „Lux” podzielił swój oddział na grupy dwu-trzyosobowe, które najczęściej kwaterowały w różnych miejscowościach, celem łatwiejszego ukrycia i zapotrzenia w żywość: „Dziadek” samotnie, a czasem ze „Śmiałym”, „Suchy” i „Mściwy” w Hostynnym, zaś „Lux” i „Mariusz” w Dobromierzycach. Każdorazowo żołnierze ustalali nowy termin i miejsce ponownego kontaktu.²⁴

Umacnianie się systemu komunistycznego w końcu lat czterdziestych XX w. spowodowało również wzmożone działania organów bezpieczeństwa wymierzone w żołnierzy podziemia niepodległościowego walczących z narzuconą władzą. W tym

zakresie niezwykle istotne były działania oparte na doniesieniach agenturalnych, bez których UB nie byłby w stanie wytropić partyzantów. 14 grudnia 1951 r. około godz. 14:00 trzydziestoosobowa obława, złożona z funkcjonariuszy PUBP w Hrubieszowie, Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej (KPMO) w Hrubieszowie oraz żołnierzy 3 plutonu z 10 kompanii 3 Brygady KBW pod dowództwem kpr. Wacława Czapnika, otoczyła dom Mikołaja Spasówki w Łuszczowie, gdzie przebywali „Dziadek” i „Śmiały”.²⁵ Partyzantów wezwano do wyjścia i złożenia broni, a następnie ostrzelano budynki. Wówczas „Dziadek” i „Śmiały” poddali się.²⁶ Wykrycie żołnierzy podziemia

Wanda Piłat – źródło: Archiwum Wandy Piłat

²³ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 08/287/4, Protokół przesłuchania podejrzanego Ryszarda Wińskiego, Lublin, 4 VI 1952 r., 95.

²⁴ Ibid., 014/564/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 2 I 1952 r., 137.

²⁵ AIPN, 3. Brygada KBW, 679/1080, Meldunek 3. Brygady KBW, Lublin, 14 XII 1951 r., 84.

²⁶ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 014/564/14, Pismo Feliksa Chojęty z PUBP w Hrubieszowie do 3. Brygady KBW, Hrubieszów, 16 IX 1953 r., 179; AIPN, 3. Brygada KBW, 679/1080, Meldunek 3. Brygady KBW, b.m., 14 XII 1951 r., 84; AIPN, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie (dalej: MBP), 01006/78, Omówienie tablicy statystycznej spraw śledczych Wydziału Śledczego WUBP Lublin za grudzień 1951 r., b.m., 2 I 1952, 80, 82; KGMO, 00294/31/4, Sprawozdanie sytuacyjne KWMO Lublin za okres od 1 X 1951 do 31 XII 1951 r. po linii walki

było wynikiem doniesienia złożonego do PUBP Hrubieszów przez jednego z mieszkańców Miednik.²⁷

Szef PUBP Hrubieszów Feliks Chojęta tak opisywał okoliczności, które doprowadziły do ujęcia partyzantów: „Pracując już w Hrubieszowie jako szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa jesienią 1951 r. otrzymałem meldunek, że na teren powiatu przedostała się sześciuosobowa banda AK WiN pod dowództwem Kwaśniewskiego, dowódcy rejonowej bojówki byłego Inspektoratu Zamojskiego, którego melina była w kolonii Telaki²⁸, pow. Hrubieszów. Melinę tę wskazała miejscowa ludność. Po skontrolovaniu kilku sąsiednich zabudowań okrążyliśmy właściwą melinę i wezwaliśmy bandytów do poddania się. Ponieważ nie posłuchali oni wezwania, dałem rozkaz otwarcia ognia w kierunku najwyższej kondygnacji domu mieszkalnego, tzn. wiązania dachu słomianego. Po oddaniu krótkiej serii z ręcznego karabinu maszynowego typu Diktarow [Diegtariow – B. Sz.] gwałtownie ukazała się ciemna smuga kurzu, jednocześnie rozległo się głośne wołanie: «poddamy się wszyscy». Przerwałem ogień i dałem polecenie dwóm funkcjonariuszom, aby zbliżyli się do mieszkania i ponownie wezwali bandytów do złożenia broni i zejścia ze strychu. Tym razem posłuchano wezwania. Zdano broń, tj. dwa automaty PPSz, dwa pistolety, cztery granaty oraz woreczek z amunicją. Bandytów doprowadzono do samochodu, który znajdował się

z bandytyzmem, Lublin, 16 I 1952 r., 35; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 04/394, Meldunek operacyjny 3. Brygady KBW nr 00348, b.m., 15 XII 1951 r., 19.

²⁷ Miał nim być Bolesław Spasówka z Miednik, który z poczty w Wojsławicach zadzwonił do PUBP. Poinformował, że od Szymona Zapory dowiedział się, iż u Mikołaja Spasówki w Łuszczowie przebywa dwóch uzbrojonych partyzantów. Świadkiem rozmowy telefonicznej był pracownik poczty Kazimierz Arawynowicz, od którego UB przyjął zobowiązanie do zachowania tajemnicy. Po ujęciu partyzantów Bolesław Spasówka, Zapora i Arawynowicz otrzymali gratyfikacje pieniężne; zob. AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 08/287/1, Raport z przeprowadzonej realizacji, Lublin, 18 XII 1951 r., 148–149; Raport z przebiegu agencyjnego rozpracowania, Lublin, 31 XII 1951 r., 168. W innym miejscu podawano błędnie, że był nim Bolesław Spasowski, zob. Postanowienie Oddziałowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie (dalej: OKBZpNP IPN) o umorzeniu śledztwa sygn. S.60/07/Zk, Lublin, 31 V 2007 r., 6, kopia w zbiorach autora. W sprawozdaniu WUBP Lublin odnotowano: „W dniu 14 grudnia 1951 r. średniorolny chłop ob[ywatel] Spasówka Bolesław zameldował w PUBP Hrubieszów o tym, że u jego szwagra kwateruje dwóch członków bandy, w wyniku czego bandyci Wiejak i Wiński zostali zatrzymani, a na podstawie ich zeznań zlikwidowana cała banda «Luxa», tj. ujęto Borsuka Stanisława i Wiśniewskiego Jana oraz zabito dwóch braci Kwaśniewskich Henryka i Wacława występujących pod pseudonimami «Luks» i «Mściwy», zdobywając przy tym 18 sztuk broni”, zob. AIPN, MBP, 01006/78, Sprawozdanie z pracy Wydziału Śledczego WUBP Lublin za grudzień 1951 r., Lublin, 5 I 1952 r., 68.

²⁸ Zatrzymanie miało miejsce nie w Kol. Telaki, lecz w Łuszczowie. Na terenie pow. hrubieszowskiego nie występuje miejscowość Kol. Telaki. Prawdopodobnie Chojęta pomylił nazwę miejscowości, Kol. Telakowska występuje bowiem w pow. sokołowskim, a funkcjonariusz ten pracował również w PUBP Sokołów Podlaski.

około 1,5 kilometra od meliny. Natychmiastowe śledztwo w godzinach wieczornych przyniosło korzyści. Ustaliliśmy wiele dotąd nieznanych nam melin bandyckich, chyba około 30, na których przebywali pozostali członkowie bandy”²⁹

Obaj zatrzymani zostali poddani brutalnemu śledztwu w celu ujawnienia pozostających na wolności członków oddziałów „Szuma”, „Luxa” i „Wrzosa”, ich współpracowników oraz ewentualnych kryjówek. Niestety aresztowanie „Dziadka”, prawdopodobnie z uwagi na przymus fizyczny, pociągnęło za sobą kolejne reperkusje wobec znanych mu żołnierzy II Inspektoratu. Wskazał kilka miejsc zakwaterowania członków oddziałów w Kol. Rulikówka, Kozuchach,

Emilia, Wanda i Antoni Świszczowie – źródło: Archiwum Wandy Piłat

Strzyżowicach, Kol. Alojzów i Modryniu.³⁰ „Dziadek” przekazał też informację, że w Kol. Alojzów kwateruje czterech członków oddziału.³¹

Kolonia Alojzów znajduje się w odległości około 7 km na południowy zachód od Hrubieszowa oraz 4 km na wschód od Werbkowic. Według przedwojennej mapy Polski jej zabudowania leżały wzdłuż głównej drogi oraz przy trasie biegnącej prostopadle ze wsi na północ, przy zbiornikach

²⁹ AIPN, Akademia Spraw Wewnętrznych w Warszawie (dalej: ASW), 2241/283, F[eliks] Chojęta, „Wspomnienia z działalności PUBP Łuków, Hrubieszów, Kraśnik i Sokołów Podlaski w latach 1946–57”, Relacja nr 5/86, b.m., b.d., 22–23, mps.

³⁰ W raporcie do MBP szef III Wydziału WUBP Lublin mjr Jan Wołkow zawiadomił, że po aresztowaniu „Dziadek” wskazał również, że „Wrzos” miał kwaterę we wsi Brudek i opisał jej wygląd. Na tej podstawie UB ustalił, że są to zabudowania Jana Kukielki, zob. AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 08/228/3, Raport specjalny, Lublin, 2 I 1952 r., 230.

³¹ Ibid., 08/226/4, Meldunek z przebiegu agencyjnego rozpracowania „Zdrajcy”, Lublin, 8 VIII 1952 r., 22–123; 02/397/3, Raport specjalny do MBP, Lublin, 10 I 1952 r., 350; 08/287/2, Raport specjalny WUBP w Lublinie, Lublin, 10 I 1952 r., 136–140; 014/564/8, Raport PUBP Hrubieszów z przeprowadzonej realizacji, Hrubieszów, 18 XII 1951 r., 163–169; 04/394, Meldunek operacyjny 3. Brygady KBW nr 00348, Lublin, 15 XII 1951 r., 19.

Ryszard Winski ps. „Dziadek” – źródło: AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 08/228, Sprawa obiektowa „Ciemni”

wodnych.³² Tam znajdowała się kwatera oddziału w zabudowaniach Antoniego Świszcza. Na terenie tej posesji bardzo często przebywali członkowie oddziału „Luxa”, najczęściej obaj bracia Kwaśniewscy, „Mariusz” i „Suchy”. Czasami ukrywano tu też „Dziadka”, stąd znał jej położenie. Partyzanci odwiedzali rodzinę Świszców od kilku lat i byli u nich zaopatrywani w rzeczy codziennego użytku (żywność, bieliznę i odzież). W miarę jak zmniejszała się liczba zaufanych współpracowników, przerażonych panującym terrorem, partyzanci częściej odwiedzali kwaterę w Kol. Alojzów. Bywali tam co dwa tygodnie i zostawali na trzy–cztery dni. Zjawiali się najczęściej nocą. Zimą chronili się w domu, zaś latem przebywali w stodole. Mieszkający w Alojzowie Mieczysław Piłat – od października 1951 r. mąż Wandy Piłat (z d. Świszcz) – pełnił funkcję wywiadowcy i powiadamiał partyzantów, gdy do miejscowości przybywali żołnierze KBW czy funkcjonariusze UB.³³ Antoni Świszcz był ich zaufanym współpracownikiem, zaś jego córka Wanda Piłat łączniczką oddziału z członkami organizacji: w Gdeszynie – Marianem Tokarzem, w Hostynem – Edwardem Nowaczewskim „Sosną” i Peresołowicach – Ireneuszem Chomikiem „Jazunem”.³⁴ Meldunki odbierała również w Kasie Stefczyka w Werbkowicach, gdzie pracowała. Cała rodzina Świszców była zaprzysiężona przez „Luxa” jako członkowie II Inspektoratu Zamojskiego AK.³⁵ Pobyt partyzantów na kwaterze wpływał im m.in. na prowadzeniu rozmów

³² *Mapa Polski*, skala 1:100 000, Pas 45, słup 37 – Grabowiec (Warszawa: Wojskowy Instytut Geograficzny, 1933).

³³ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 016/212, Akt oskarżenia Mieczysława Piłata, Hrubieszów, 14 II 1952 r., 25–27; 0279/183/1, Ankieta personalna Mieczysława Piłata, b.m., b.d., 14; Archiwum Zofii Leszczyńskiej, 401/177, Protokół przesłuchania podejrzanego Antoniego Świszcza, Lublin, 17 XII 1951 r., 3; Archiwum Wandy Piłat, Wanda Piłat, „Życiorys”, Alojzów, 20 X 1994 r., 1, mps, kopia w zbiorach autora; Mieczysław Piłat, „Życiorys”, Alojzów, 6 VII 1992 r., 1, mps, kopia w zbiorach autora; Wanda Piłat, Relacja złożona autorowi (dalej: Relacja Wandy Piłat), Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora.

³⁴ Archiwum Wandy Piłat, Oświadczenie świadka Mariana Tokarza, Zamość, 1994 r., kopia w zbiorach autora; Oświadczenie świadka Ireneusza Chomika, Zamość, 17 VIII 1994 r., kopia w zbiorach autora; Oświadczenie świadka Edwarda Nowaczewskiego, Zamość, 17 VIII 1994 r., kopia w zbiorach autora.

³⁵ Archiwum Wandy Piłat, Protokół świadka przesłuchania Wandy Piłat, Warszawa, 30 XI 1994 r., kopia w zbiorach autora; Wanda Piłat, „Życiorys”, Alojzów, 20 X 1994 r., 1–2, mps, kopia w zbiorach autora.

z domownikami. Wanda Piłat zapamiętała, że „Lux” był zdeterminowanym przeciwnikiem komunistów i mówił, że nie da się wziąć UB żywcem. Co prawda osada była na uboczu głównych traktów, lecz teren wokół niej był pozbawiony naturalnych kompleksów leśnych. Nadto bliskość do Hrubieszowa, a co za tym idzie możliwość szybkiego dojazdu oblawy, winna raczej skłaniać partyzantów do rezygnacji z niej jako kwatery.³⁶ Być może wybranie jej jako miejsca ukrywania się było spowodowane tym, że Kol. Alojzów była odległa około 7 km od Malic, tj. rodzinnej wsi Kwaśniewskich.

15 grudnia 1951 r. około godz. 6:00 ujawnione przez „Dziadka” miejscowości zostały objęte oblawą KBW. Do zadania wyznaczono żołnierzy 7 i 8 kompanii oraz pluton z 9 kompanii 3 batalionu 3 Brygady KBW wyposażony w pięć radiostacji i trzy psy służbowe.³⁷ Wobec konieczności przeszukania kilku lokalizacji oblawę podzielono na dwie grupy. Pierwszą z nich stanowiła 7 kompania wraz z częścią plutonu z 9 kompanii pod dowództwem kpt. Michała Łukasiewicza. Jej zadaniem było przeszukanie Kol. Rulikówka i wsi Modryń. Druga grupa dowodzona przez kpt. Stanisława Superczyńskiego obejmowała 8 kompanię i pozostałą część plutonu z 9 kompanii. Została przewieziona z Hrubieszowa na północno-wschodni skraj Werbkowic koło stacji kolejowej. Jej zadaniem było przeszukanie pozostałych trzech miejscowości.³⁸ Miejsce rozładunku grupy Superczyńskiego znajdowało się praktycznie naprzeciwko domu Świszczów i było od niej oddalone około 300–400 m w linii prostej.³⁹

15 grudnia 1951 r. w domu Antoniego Świszcza przebywały cztery osoby z oddziału „Luxa”, tj. „Mściwy”, „Lux”, „Suchy” i „Mariusz”. Ze szkicu sporządzonego przez KBW wynika, że oblawa podeszła od strony Malic. Po przekroczeniu drogi Hrubieszów–Zamość podzielona została na dwie grupy, które otoczyły zabudowania od wschodniej i zachodniej strony. W linii okrążenia

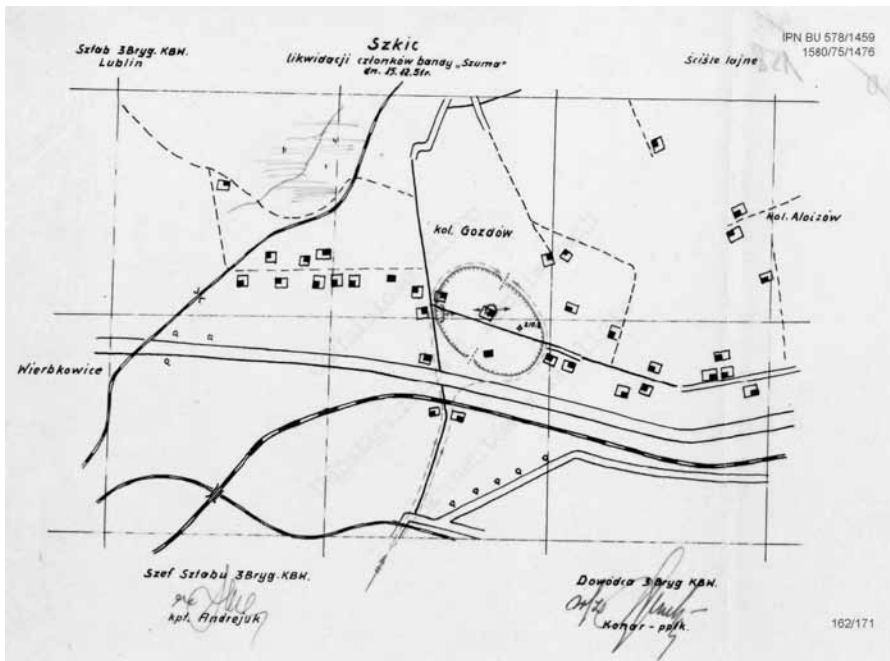
³⁶ Jak się wydaje, teren ten zmienił się od 1951 r., ponieważ w 1963 r. wybudowano w pobliżu cukrownię w Werbkowicach, która – co autor stwierdził 11 XI 2016 r., będąc w Kol. Alojzów – w zasadzie leży tuż przy wsi. Obecnie zamieszkane budynki położone są tylko przy głównej ulicy. Posesja Antoniego Świszcza znajdowała się tuż przy tej drodze. Budynek mieszkalny był niski, z blaszonym dachem, usytuowany równoległe do drogi, w odległości ok. 50 m od niej. Obok była stodoła, a dalej w głębi posesji – obora. Dzisiaj budynki te już nie istnieją. Posesja Świszczów obecnie znajduje się w Alojzowie pod nr. 60.

³⁷ AIPN, 3. Brygada KBW, 679/1080, Meldunek 3. Brygady KBW, Lublin, 15 XII 1951 r., 84.

³⁸ AIPN, Dowództwo i Sztab Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Warszawie JW. 3500 (dalej: Dowództwo i Sztab KBW), 578/1459, Opis akcji operacyjnej przeciwko członkom bandy „Szuma” przeprowadzonej w dniu 15.12.51 r. w m. Kol. Alojzów, Lublin, 18 XII 1951 r., 151.

³⁹ W sprawozdaniu MO podano, że w oblawie brali udział funkcjonariusze UB, KPMO Hrubieszów i żołnierze JW 1702 w Lublinie, zob. AIPN, KGMO, 00294/31/4, Sprawozdanie sytuacyjne KWMO Lublin za okres od 1 X 1951 do 31 XII 1951 r. po linii walki z bandytyzmem, Lublin, 16 I 1952 r., 35.

Schemat nr 1: Szkic walki oddziału „Luxa”

Źródło: AIPN, Dowództwo i Sztab KBW, 578/1459, 3 Brygada KBW. Opisy przeprowadzonych operacji w 1951 r.

ulokowano również – od strony szosy – stanowisko ręcznego karabinu maszynowego (RKM). Było ono odległe od zabudowań o ok. 150 m.⁴⁰

W kontekście walki na posesji Świszczów warto przytoczyć raport pracownika PUBP Hrubieszów, Henryka Trykacza: „W dniu 15 bm. zostałem wydelegowany przez szefa tu[t]ejszego] Urzędu z grupą KBW w teren, podczas tej operacji m.in. zaszedłem [we] wsi Alojzów, gm. Werbkowice, pow. Hrubieszów do mieszkania ob[ywatela] Świszcza Antoniego. Po wejściu do mieszkania ww. zapytałem go, czy w domu jego nie nocowali lub nie przebywali jacyś obcy ludzie, na co Świszcz odpowiedział, że u niego żadnych obcych ludzi nie było i nie ma. Wychodząc z mieszkania, z podwórza zostały oddane w naszym kierunku, jak i do okrążającego zabudowania ww. gospodarza wojska KBW, strzały z broni palnej, w wyniku których wywiązała się strzelanina, która trwała trzy godziny, okazało się, że w zabudowaniach Świszcza kwatrowali bandyci. W czasie tej walki zostało rannych dwóch

⁴⁰ AIPN, Dowództwo i Sztab KBW, 578/1459, Opis akcji operacyjnej przeciwko członkom bandy „Szuma” przeprowadzonej w dniu 15.12.51 r. w m. Kol. Alojzów, Lublin, 18 XII 1951 r., 152; Szkic likwidacji członków bandy „Szuma” dnia 15 XII 1951 r. sporządzony przez Sztab 3. Brygady KBW, Lublin, 18 XII 1951 r., 162.

żołnierzy KBW. Również zabito dwóch członków bandy «Szuma» i dwóch, tj. Wiśniewski Jan i Borsuk Stanisław, zostali zatrzymani. Przy ww. bandytach znaleziono broń palną, tj. dwa PPSz-a [*sic!*], trzy pistolety «Walter», «TT» i «Vis» oraz kilka granatów. Następnie zatrzymany został Świszcz Antoni i jego szwagier [*sic!* zięć] Piłat Mieczysław, melinujący wyżej wspomnianych bandytów, wszyscy ww. zostali doprowadzeni do tut[ejszego] Urzędu⁴¹

Do raportu Trykacza należy podchodzić z ostrożnością. Skoro wojsko i UB były wewnątrz budynku, to skąd mógł wiedzieć, kto rozpoczął strzelaninę? Według Wandy Piłat dom miał kształt prostokąta. Ustawiony był dłuższą krawędzią równoległe do drogi w Kol. Alojzów, a widok z okna pokoju, który zajmowali partyzanci, obejmował trasę Zamość–Hrubieszów. Budynek nie był z zewnątrz zasłonięty drzewami. Wyjście przez to okno nie gwarantowało opuszczenia domu w sposób niezauważalny. Gdy partyzanci zostali powiadomieni o obławie i spostrzegli wojsko, wyskoczyli z domu oknem od strony podwórka. Nie zostali zauważeni przez KBW i ukryli się na terenie posesji.⁴²

Antoni Świszcz wyjaśniał później przed oficerem śledczym Wojskowej Prokuratury Rejonowej w Lublinie Czesławem Bartłomiejczykiem: „Ostatni raz [partyzanci] byli u mnie od 14 grudnia do chwili aresztowania. Spali u mnie dwie noce, z tym, że w jedną noc przyszli, zaś drugą całą noc i mieli wieczorem odejść [...]. Byli wtedy obaj Kwaśniewscy, Borsuk i Wiśniewski. Po przespanej nocy siedzieli u mnie w pokoju, zaś ja znajdowałem się na podwórzu i w oborze [...]. W międzyczasie przyjechało wojsko, które ja zauważyłem, gdy szli polem w kierunku moich zabudowań. W tym czasie wszedłem do mieszkania i pokoju, gdzie byli bandyci, by zobaczyć, czy jeszcze są. Gdy uchyliłem drzwi, powiedziałem do bandytów: «Panowie, wojsko». W tym czasie oni już zbierali się do ucieczki i po moim [wyraz nieczytelny] zaczęli uciekać oknem na podwórze i na pole. Ja już wtedy nie wyszedłem [*sic!*] na dwór a pozostałem w mieszkaniu, do którego weszło wojsko i jacyś cywile z pistoletami. Wojskowi i cywile po wejściu pytali, czy są bandyci, na co ja odpowiedziałem, że nie ma i bandytów [nieczytelny wraz] szukać w mieszkaniu i w oborze. O tym, że bandyci w tej chwili [nieczytelny wyraz] oknem z mieszkania, nie mówiłem osobom wojskowym, bowiem bandyci nie kazali mówić o ich pobycie. Na skutek mego zapewnienia, że

⁴¹ AIPN Lu, Archiwum Zofii Leszczyńskiej, 401/177, Raport Henryka Trykacza z PUBP Hrubieszów, Hrubieszów, 15 XII 1951 r., 1.

⁴² Relacja Wandy Piłat, Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora. Wreszcie uczestnik tych zdarzeń, Mieczysław Piłat, wspominał, że „nastąpiły strzały od bezpieczniaków”, zob. Archiwum Wandy Piłat, Mieczysław Piłat, „Życiorys”, Alojzów, 6 VII 1992 r., mps, kopia w zbiorach autora.

bandytów u mnie nie ma w mieszkaniu, wojsko pozostało w mieszkaniu i w tym momencie usłyszałem strzały, które oddali albo wojsko albo bandyci [podkreślenie B. Sz.]. Jednakże strzały padły z zewnątrz i nie były oddane przez znajdujące się w mieszkaniu wojsko”⁴³

Analiza raportu Trykacza pozwala wnioskować, że przedstawiony w nim opis zdarzeń nie tylko nie zgadza się ze wspomnieniami osób biorących w nich udział, lecz także jest niewiarygodny w świetle dzisiejszej wiedzy o praktykach KBW i UB. Według niego pracownik UB „zaszedł na posesję” Świszcza. Brzmi to paradoksalnie, w szczególności że obława otaczała zabudowania, a według Wandy Piłat posesję obserwowano od godzin rannych. Przede wszystkim PUBP Hrubieszów miał potwierdzone informacje, że u Świszczów znajdują się członkowie oddziału „Luxa”, stąd nie było potrzeby, aby funkcjonariusz wszedł na teren posesji, by ustalić to w rozmowie z gospodarzem. Jeśli partyzanci pierwsi otworzyli ogień do Trykacza i KBW, a – jak wynika z raportu – znajdował się on wówczas na posesji, to dlaczego nie odniósł żadnych obrażeń? Jest to nieprawdopodobne, tym bardziej że strzały musiały być oddane z odległości kilkunastu metrów. Przeczą temu również wspomnienia Mieczysława Piłata. Raport Trykacza nie zawiera w ogóle informacji o broni braci Kwaśniewskich, zatrzymaniu Emilii Świszcz i innych osób. Nadto błędnie określa Piłata mianem szwagra, zamiast zięcia, Świszcza. Generalnie ma to stworzyć wrażenie, że pracownik UB był pozytywnie postrzegany przez ludność Alojzowa, a wizyta funkcjonariuszy miała charakter co najmniej towarzyski i kurtuazyjny. Była niemal przypadkowa, nie stanowiła wieloosobowej obławy, zaplanowanej po długotrwałym zbieraniu dokładnych informacji o pobycie partyzantów w Kol. Alojzów oraz po kilkugodzinnych obserwacjach, nastawionej na zduszenie wszelkich prób oporu. Analizując raport i zawarte w nim błędy, należy wątpić, że funkcjonariusz UB w ogóle wszedł na posesję przed rozpoczęciem akcji zbrojnej KBW.

Meldunek KBW informował: „Po rozpoznaniu melin w m. kol. Kożuchy, kol. Strzyżowiec [*sic!* Strzyżowice] grupa pod d[owódz]twem kpt. [Stanisława] Superczyńskiego o godz. 13.00 udała się do ostatniej meliny bandy w kol. Alojzów. Po zajęciu linii okrążenia i sprawdzeniu jej [...] wyruszyła grupa szturmowa pod d[owódz]twem chor. [Kazimierza] Konowrocki[ego] w celu przeszukania zabudowań. Grupa szturmowa przeszukiwała kolejno budynek mieszkalny, stodołę, oborę, gdzie na ślad bandy nie natrafiono. W tym czasie kpr. Frankowski Jan wraz z[e] strz. Tomaszewskim [Stefanem] udał się na

⁴³ AIPN Lu, Archiwum Zofii Leszczyńskiej, 401/177, Protokół przesłuchania podejrzanego Antoniego Świszcza, Lublin, 17 XII 1951 r., 3–4. Wydaje się, że i w tym przypadku zeznania Świszcza nie oddają rzeczywistego przebiegu zdarzeń, a UB chodziło o takie przedstawienie sytuacji, żeby wynikało z tego, iż członkowie obławy zostali zaatakowani przez oddział „Luxa”.

przeszukanie przyległej do stodoły małej szopki, która była zaparta drągiem⁴⁴. W momencie odsuwania drąga posypały się w kierunku kpr. Frankowskiego z wnętrza serie strzałów z automatu, raniąc go lekko w obie ręce. Po oddaniu strzałów trzech bandytów wyskoczyło z szopki, uciekając w kierunku stodoły, ostrzeliwując się. Czwarty z bandytów, który pozostał w szopce, prowadził silny ogień z PM-u [pistoletu maszynowego] w kierunku domu, w którym znajdowali się żołnierze grupy szturmowej⁴⁵.

Powyższy opis nie do końca jest zgodny z informacjami pochodzącymi od Wandy Piłat i Mieczysława Piłata. Gdy 15 grudnia 1951 r. ok. godz. 7:00 Wanda Piłat wychodziła do pracy w Werbkowicach, widziała na szosie Hrubieszów–Zamość stojący wojskowy gazik, z którego obserwowano ich posesję. Wojsko penetrowało meliny oddziału od strony Honiatycz. Partyzanci przebywali wówczas u nich na posesji. W pewnym momencie ze strony obławy padły strzały. Domownicy – Antoni i Emilia Świszczowie oraz Mieczysław Piłat – rzucili się na podłogę, aby schronić się przed pociskami, które uderzały w budynek i dziurawiły dach. Kwaśniewscy podjęli walkę, w czasie której prawdopodobnie popełnili samobójstwo. „Suchy” nie strzelał, lecz się poddał. „Mariusz” również się nie bronił. Schował się w słomie, ale wytrpił go pies przyprowadzony przez wojsko.⁴⁶

Mieczysław Piłat wspominał: „15 grudnia 1951 r. w godzinach rannych funkcjonariusze bezpieczeństwa okrążyli zabudowania Antoniego Świszcza i przystąpili do zbliżania się do budynków. Ja Kwaśniewskich powiadomiłem

Wacław Kwaśniewski ps. „Mściwy” – źródło: AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 054/23, Oświadczenia osób ujawniających się na podstawie ustawy o amnestii z 22-02-1947 r. przed Komisją Ujawnieniową przy PUBP w Hrubieszowie

⁴⁴ Powyższa informacja w świetle relacji i dokumentów wydaje się niezgodna z rzeczywistością. Jak wynika z dalszych fragmentów raportu KBW, wszyscy czterej partyzanci znajdowali się wewnątrz szopy, której drzwi były zaparte drągiem. Stąd samodzielnie nie mogli zabezpieczyć jej drzwi z zewnątrz przed wejściem. Musiałby im w tym pomóc któryś z właścicieli posesji, ale wszyscy oni – jak wynika z relacji i dokumentów – po zauważeniu obławy pozostali w budynku mieszkalnym i nie wychodzili na zewnątrz. Z kolei podparcie drągiem drzwi szopy jawi się jako nielogiczne wobec zablokowania w ten sposób możliwości ucieczki partyzantom.

⁴⁵ AIPN, Dowództwo i Sztab KBW, 578/1549, Opis akcji operacyjnej przeciwko członkom bandy „Szuma” przeprowadzonej w dniu 15.12.1951 r. w m. kol. Alojzów, Lublin, 18 XII 1951 r., 152; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 04/394, Meldunek operacyjny 3. Brygady KBW nr 00349, Lublin, 17 XII 1951 r., 23.

⁴⁶ Relacja Wandy Piłat, Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora.

o zbliżaniu się wojska. Wówczas członkowie Inspektoratu Zamojskiego zaczęli bronić się ucieczką. Nastąpiły strzały od strony bezpieczniaków i zobaczyłem Henryka Kwaśniewskiego i Wacława Kwaśniewskiego leżących na śniegu zabitych od kul. Wiśniewski i Borsuk poddali się i zostali aresztowani. Podczas tej akcji aresztowano mnie, Antoniego Świszcza, Emilię Świszcz, Danutę Piłat i Adama Kocaj[a]. Aresztowanych nas odwieziono do bezpieczeństwa w Hrubieszowie.⁴⁷

Liczba wymienionych w raporcie osób, które podjęły walkę, nie zgadza się również z innym dokumentem, w którym podniesiono, że zrobili to jedynie „Lux” i „Mściwy”, zaś „Mariusz” i „Suchy” ukryli się w stercie słomy.⁴⁸

Dalszy opis walki według raportu KBW wyglądał następująco: „W międzyczasie jeden z bandytów ukryty w stodole przy otwartych drzwiach z odległości około 7 kroków zaczął celować do strzelca Tomaszewskiego Stefana, oddając strzał, lecz niecelny. Przy powtórnym zmierzeniu się do strzału bandyta został trafiony serią RKM-u strz. Sidłowskiego Adama, który zajął skryte stanowisko za stertą siana, zabijając bandytę na miejscu, uniemożliwiając tym samym zabicie strz. Tomaszewskiego. Pozostali bandyci w dalszym ciągu prowadzili ogień ze stodoły i szopki do żołnierzy grupy szturmowej i obstawy. Dowódca grupy kpt. Superczyński wydał rozkaz otwarcia silnego ognia z RKM-u po szopce i stodole. Ukryty bandyta w szopce wyskoczył z niej i począł uciekać w kierunku sterty słomy⁴⁹, lecz nie dobiegając do niej, został trafiony serią strzałów z RKM-u przez strz. Michorczyka Jana, który będąc na stanowisku na linii okrążenia w odległości około 150 metrów, obserwował przebieg walki. Po zlikwidowaniu dwóch bandytów strzały ucichły, lecz chcąc się upewnić czy jest banda w stodole, grupa szturmowa zarzuciła stodołę i szopkę granatami z zewnętrznej strony podwórka, a następnie udała się na podwórze, zajmując stanowiska za stertą siana na wprost drzwi stodoły, gdzie wrzucono do wnętrza kilka granatów. Po rzuceniu granatów grupa szturmowa wskoczyła do stodoły, lecz bandytów w stodole już nie było.⁵⁰

Feliks Chojeła tak opisywał okoliczności, zdarzenia i śmierci Kwaśniewskich: „Nazajutrz [tj. 15 grudnia 1951 r.] o świcie rozpoczęła się planowana penetracja melin, na których znajdować się mieli pozostali członkowie bandy.

⁴⁷ Zapis relacji jak w oryginale, zob. Archiwum Wandy Piłat, Mieczysław Piłat, „Życiorys”, Alojzów, 6 VII 1992 r., 1, mps, kopia w zbiorach autora.

⁴⁸ AIPN Lu, Archiwum Zofii Leszczyńskiej, 401/177, Wyrok WSR w Lublinie sygn. Sr 717/52, Lublin, 22 XII 1952 r., 9; 401/165, Kopia opinii składu sądującego WSR Lublin sygn. Sr 770/51, Lublin, b.d., 1.

⁴⁹ Według Wandy Piłat na podwórku nie było żadnych stert słomy czy siana, zob. Relacja Wandy Piłat, Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora.

⁵⁰ AIPN, Dowództwo i Sztab KBW, 578/1549, Opis akcji operacyjnej przeciwko członkom bandy „Szuma” przeprowadzonej w dniu 15.12.1951 r. w m. kol. Alojzów, Lublin, 18 XII 1951 r., 152.

Po skontrolowaniu kilkunastu melin grupa operacyjna zatrzymała się w pobliżu zabudowań miejscowego volksdeutscha, kułaka, który często udzielał schronienia bandytom. Mieszkał on około 7 kilometrów od Hrubieszowa. Grupa szturmowa otoczyła gospodarstwo i ruszyła do sprawdzania meliny. Bandyci wyskoczyli z mieszkania przez okno i szukali schronienia w ogrodzie oraz bunkrach specjalnie urządzonych w starej wieloletniej stercie słomy, która usytuowana była na środku podwórka. Kiedy wojsko KBW zbliżyło się do budynku mieszkalnego, padły do nich strzały z broni maszynowej. Jeden z żołnierzy został lekko ranny w rękę. Rozpoczęła się uporczywa walka, która trwała około 25 minut. Bandyci

Henryk Kwaśniewski ps. „Lux” – źródło: Archiwum Tomasza Greniuka

mieli ze sobą broń maszynową i dużą ilość granatów, przy pomocy których usiłowali wydostać się poza obstawę. Żołnierze KBW i funkcjonariusze UB napierali coraz mocniej i strzelali z odkrytego pola. Akcja była przeprowadzona energicznie i sprytnie i już po upływie 30 minut wyciągnięto ze sterty słomy dwóch bandytów – Wiejaka⁵¹ i jeszcze innego, którego nazwiska nie pamiętam. Znalaziono również dwa trupy braci Kwaśniewskich, którzy od dłuższego czasu grasowali na terenie powiatu hrubieszowskiego. Między innymi z ich rąk został zamordowany sekretarz POP tow[arzystw] Ciurus⁵². Po zlikwidowaniu tej bandy w ciągu następnego dwóch dni okoliczna ludność nadesłała wiele pisemnych podziękowań i składała informacje o wyrządzonych im krzywdach, w postaci rabunków, oraz stosowanych przez bandę aktach terroru⁵³. Ujawniliśmy także meliniarzy, którymi zajęła się Służba Bezpieczeństwa [sic!]⁵⁴

⁵¹ Informacja błędna, Wiejak „Śmiały” został zatrzymany w obławie u Mikołaja Spasówki w Łuszczowie.

⁵² Informacja błędna, Wiktor Ciurus został zastrzelony przez Pakosa „Wrzosa” i Józefa Pysia „Ostrego”.

⁵³ Zapis ten stanowi próbę propagandowego, nieprawdziwego przedstawienia UB jako obrońców ludności przed rzekomym bandytyzmem, o który oskarżano partyzantkę antykomunistyczną. Zaprzeczeniem tego była chociażby duża liczba osób, która udzielała pomocy oddziałowi „Luxa”. Gdyby w istocie ludność miejscowa była tak nieprzychylnie nastawiona do partyzantów, nie udawałoby im się przez tak długi czas wymykać obławom.

⁵⁴ AIPN, ASW, 2241/283, F.[eliks] Chojeła, „Wspomnienia z działalności PUBP Łuków, Hrubieszów, Kraśnik i Sokołów Podlaski w latach 1946–57”, Relacja nr 5/86, b.m., b.d., 22–23, mps.

Próba ustalenia rzeczywistego przebiegu wypadków wymaga skonfrontowania raportu KBW z innymi dokumentami. Po walce przy zabitym „Luxie” znaleziono automat PPS z zatartym numerem, pistolet „TT” prod. 1946 r. nr 1090, pistolet „Walther” P-38, 75 g 135. „Mściwy” miał karabin dziesięciopalcowy SWT prod. 1941 r., nr A.K. 3913 oraz pistolet „Vis” prod. 1938 r., nr 15367. „Mariusz” był uzbrojony w automat PPSz prod. 1944 r. nr 3958, pistolet „TT” prod. 1934 nr 49040 i pistolet „Walther” nr 2142. „Suchy” oddał automat PPSz prod. 1943 r. nr 2576.⁵⁵

Ogłędziny ciała „Mściwego” wykazały, że zgon nastąpił na skutek zniszczenia tkanki mózgowej po postrzale w głowę. Stwierdzono, że zostało zerwane całe sklepienie czaszki. Nastąpił też postrzał w środek brzucha, a lewe przedramię zostało strzaskane.⁵⁶

W toku oględzin ciała „Luxa”, przeprowadzonych przez prokuratora 17 grudnia 1951 r., odkryto na głowie: „po lewej stronie powyżej brwi otwór mały okrągły, o brzegach równych; w okolicy kąta żuchwy po stronie prawej cała okolica wyrwana i poszarpana” oraz oderwanie dwóch palców lewej ręki. Śmierć nastąpiła na skutek zniszczenia tkanki mózgowej, spowodowanego postrzałem w głowę, za czym przemawiały mały otwór w czaszce po stronie lewej oraz zniszczenie i wyrwanie tkanek i części twarzy po stronie prawej.⁵⁷

Po latach Jan Wiśniewski „Mariusz” podnosił, że w czasie walki „Mściwy” został ranny i poprosił brata, aby go dobił. „Lux” zastrzelił go i potem popełnił samobójstwo.⁵⁸

Analiza powyższych danych zdaje się wskazywać, że partyzantem ukrytym w stodole, który „zaczął celować do strzelca Tomaszewskiego”, był „Mściwy”. On bowiem był uzbrojony w karabin SWT, z którego należało celować, aby oddać strzał, zaś „Lux” posiadał PPS i nielogiczne wydaje się,

⁵⁵ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 014/564/14, Pismo Feliksa Chojeży z PUBP w Hrubieszowie do 3. Brygady KBW, Hrubieszów, 16 IX 1953 r., 179; Postanowienie o umorzeniu śledztwa przeciwko Henrykowi Kwaśniewskiemu, sygn. PR II 975/50, Lublin, 24 IX 1952 r., 177–178; Pismo PUBP Hrubieszów do Centralnego Laboratorium Ekspertyz, Hrubieszów, 24 XII 1951 r., 234; 054/23, Pismo PUBP Hrubieszów do CLK w Warszawie dot. pistoletu m-ki Vis nr 15367, Hrubieszów, 24 XII 1951 r., 66–67; 014/564/14, Pismo PUBP Hrubieszów do MBP w Warszawie dot. karabinu nr AK 3913, Hrubieszów, 28 XII 1951 r., 68.

⁵⁶ Ibid., 054/23, Protokół oględzin zwłok Wacława Kwaśniewskiego, Lublin, 17 XII 1951 r., 61–64; 04/394, Meldunek operacyjny 3. Brygady KBW nr 00349, b.m., 17 XII 1951 r., 23; Postanowienie OKBZpNP IPN w Lublinie o umorzeniu śledztwa sygn. S.60/07/Zk, Lublin, 31 V 2007 r., 6, kopia w zbiorach autora.

⁵⁷ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, Protokół oględzin zwłok Henryka Kwaśniewskiego, b.m., 17 XII 1951 r., 237–242; Postanowienie OKBZpNP IPN w Lublinie o umorzeniu śledztwa sygn. S.60/07/Zk, Lublin, 31 V 2007 r., 6, kopia w zbiorach autora.

⁵⁸ Postanowienie OKBZpNP IPN w Lublinie o umorzeniu śledztwa sygn. S.60/07/Zk, Lublin, 31 V 2007 r., 6–7, kopia w zbiorach autora. Wersję tę potwierdzała m.in. Zofia Kwaśniewska, zob. Krystyna Giedrewicz, Relacja złożona autorowi, Tyszwce, 1 III 2017 r., w zbiorach autora.

aby musiał celować i oddawać pojedyncze strzały. Z kolei obrażenia ciała „Mściwego” mogą poddawać pod rozważę kilka wariantów, które doprowadziły do powstania obrażeń:

- a) jedna seria broni maszynowej, biegnąca poziomo, spowodowała ranę brzucha i przedramienia, zaś obrażenia głowy powstały w wyniku odrębnego postrzału. To mogłoby wskazywać, że nie celował, trzymając broń przy oku; obrażenie głowy mogły powstać w wyniku kolejnego postrzału (ze strony „Luxa” – zgodnie ze stanowiskiem Wiśniewskiego „Mariusza” – lub ze strony obławy). To wskazuje, że nie zginął w sposób opisany w raporcie;
- b) jedna seria RKM-u spowodowała ranę lewego przedramienia i głowy, powodując śmierć. To wskazywałoby, zgodnie z raportem KBW, że „Mściwy” celował w chwili postrzału, trzymając broń przy oku. Jednak rana brzucha musiała być wynikiem innego postrzału, bowiem nie znajduje się na wskazanej wyżej linii strzału. To również przeczy, opisanemu w raporcie KBW, oddaniu do „Mściwego” tylko jednej serii RKM-u.

Nadto na ciele „Mściwego”, który według raportu zginął w stodole, nie znaleziono obrażeń od odłamków, co również nie potwierdza wersji opisanej w raporcie KBW o obrzuceniu przez obławę budynków granatami. Powyższe rozbieżności nie pozwalają na kategoryczne stwierdzenie, czy „Mściwy” został zabity przez obławę, czy też został – z powodu obrażeń i braku możliwości ucieczki – zastrzelony przez „Luxa”.

Obrażenia ujawnione na ciele „Luxa” przeczą zawartym w raporcie informacjom, iż został zastrzelony w wyniku ostrzału z RKM-u. Rana nad okiem, biorąc pod uwagę jej opis, stanowi ranę wlotową i została zadana z przodu.⁵⁹ To zaprzecza możliwości powstania tego obrażenia w wyniku ostrzału z tej broni maszynowej, bowiem według szkicu KBW znajdowała się ona w linii okrążenia z tyłu partyzanta. Nadto, gdyby traktować obydwa uszkodzenia głowy jako zadane odrębnymi postrzałami RKM-u, ranie wlotowej nad okiem powinna odpowiadać druga rana wylotowa znajdująca się z tyłu głowy. Gdyby uwzględnić, iż „Lux” w czasie ucieczki biegł pochylony, rana wylotowa znajdowałaby się z tyłu czaszki i miałaby kanał przetrzału poziomy lub nieco skośny i uzależniona byłaby od pozycji „Luxa” w czasie biegu oraz jego usytuowania do strzelającego. Takiej rany wylotowej nie ujawniono. Korelacja umiejscowienia obu ran zdaje się wskazywać,

⁵⁹ Rana wlotowa ma z reguły równe brzegi o kształcie okrągłym lub owalnym, o średnicy mniejszej niż przekrój pocisku. Rana wylotowa jest z reguły większa niż wlotowa, a jej kształt jest mniej regularny i czasem ma postrzępione brzegi. Przy uszkodzeniach kości czaszki rana wylotowa charakteryzuje się nieregularnym odłupaniem kości. Wynika to z utraty szybkości pocisku przy uderzeniu w kość i penetracji wnętrza ciała. Postrzały mózgu powodują rozległe obrażenia, zob. Andrzej Jakliński i Zdzisław Marek, *Medycyna sądowa. Podręcznik dla prawników* (Kraków: Zakamycze, 1996), 136. To daje podstawę do przyjęcia, że ujawniona u „Luxa” rana nad okiem miała charakter wlotu pocisku.

że oddano tylko jeden strzał (wlot nad lewym okiem), który biegł skośnie z góry z lewej strony w dół w prawą stronę głowy i spowodował obrażenia prawego kąta żuchwy. Rana przy żuchwie miała charakter wylotowy, bowiem zawsze tego rodzaju rana z powodu mniejszej energii pocisku ma większy rozmiar niż wlot pocisku. To przemawia za faktem, że „Lux”, prawdopodobnie uznając, że ucieczka jest niemożliwa, popełnił samobójstwo, strzelając sobie w głowę. Również na jego ciele brak obrażeń po odłamkach.

Wersję samobójstwa „Luxa” i zastrzelenia przez niego „Mściwego”, przedstawioną przez Jana Wiśniewskiego ps. „Mariusz”, w oparciu o protokoły oględzin zwłok przyjęto również w toku śledztwa IPN.⁶⁰

Gdy przyjmiemy, że śmierć Kwaśniewskich była wynikiem samobójstwa, pozostaje jeszcze do wyjaśnienia kwestia, czemu raport KBW zawierał opis akcji niezgodny z rzeczywistością. Przecież wydaje się, że powinno im zależeć na fizycznym zlikwidowaniu partyzantów. Odpowiedź ta jedynie pozornie jest prawdziwa, co zdaje się wyjaśniać inny dokument poświęcony obławie z 14 grudnia 1951 r., kiedy ujęto „Dziadka” i „Śmiałego”: „W czasie przeprowadzonej w dniu 14.12.[19]51 r. akcji p-[rzeciw]ko członkom bandy „Szuma” na szczególną uwagę zasługuje postawa kpr. [Wacława] Czapnika, który jako d-[o-wód]ca grupy prowadzącej działania wykazał zasadnicze cechy, jakie dowódca winien posiadać [...]. W akcji tej wzorowo wykonane zostały rozkazy Dowództwa KBW mówiące o ujmowaniu bandytów żywcem [podkreślenie – B.Sz.]”⁶¹

Priorytetem więc było podjęcie przez KBW działań w taki sposób, aby umożliwić zatrzymanie partyzantów, a nie ich zabicie. Analiza powyższych okoliczności przemawia za tym, że partyzanci nie ponieśli śmierci od kul obławy, a nie chcąc dostać się w ich ręce, popełnili samobójstwo. KBW dokonał częściowego sfalszowania raportu, aby nie wyszło na jaw nieudolne wykonanie rozkazów dowództwa o ujęciu partyzantów i nieprzeszkodzenie im w popełnieniu samobójstwa. Konieczność fizycznej likwidacji partyzantów zamiast ich ujęcia „żywcem” została uzasadniona w raporcie niezgodnie z rzeczywistym przebiegiem zdarzeń. Niemniej jednak przedstawiono ją w sposób „przynoszący chlubę” obrońcom reżimu, co pozwoliło na przyznanie nagród i pochwał „zasłużonym” członkom obławy. Inny opis akcji musiałby skutkować przynajmniej reprimendą za nienależyte wykonanie rozkazów. To spowodowało „retusz” opisanych działań.

Warto przytoczyć kolejny meldunek KBW, który zawiadamiał: „Na podstawie zeznań ujętych członków bandy «Szuma» w dniu 15.12.[19]51 r.⁶²

⁶⁰ Postanowienie OKBZpNP IPN w Lublinie o umorzeniu śledztwa w sprawie sygn. S.60/07/Zk, Lublin, 31 V 2007 r., 7, kopia w zbiorach autora.

⁶¹ AIPN, Dowództwo i Sztab KBW, 578/1549, Notatka służbowa dotycząca likwidacji członków bandy „Szuma” w dniach 14 i 15.12.1951 r., Lublin, 31 XII 1951 r., 163.

⁶² Błędna data. Zdarzenie miało miejsce 14 XII 1951 r.

oraz w porozumieniu z Szefem PUBP Hrubieszów – dnia 18.12.[19]51 r.⁶³ o godz. 10.00 3. drużyna 3. plutonu 10. kompanii [3 Brygady KBW] (kpr. [Wacław] Czapnik)⁶⁴ przeprowadziła przeszukiwanie zabudowań w m[iejscowości] Alojzów (2090), gm. Werbkowice, w której to miejscowości ujęto członków bandy «Szuma». W czasie przeszukiwań znaleziono 1 PM wraz z magazynkiem oraz 1 fuzję. Akcję zakończono o godz. 17.00 dnia 18.12. [19]51 r., po czym grupa powróciła w swoje m[iejscze] p[ostoju].⁶⁵

Meldunek ten, pomimo przywołania miejscowości Alojzów, w ogóle nie dotyczy zdarzenia, w którym zginęli bracia Kwaśniewscy, lecz ujęcia dzień wcześniej „Dziadka” i „Śmiałego”. Niezgodnie z rzeczywistością wskazano również, że do ich pojmania doszło w wyniku zatrzymania członków grupy „Szuma”, gdyż było to wynikiem donosu.

Po walce ciała obu Kwaśniewskich wyciągnięto za nogi ze stodoły. Następnie teren został przeszukany, prawdopodobnie z uwagi na uzyskaną od „Dziadka” informację o pobycie tam czterech osób. W trakcie rewizji ujęto „Mariusza” i „Suchego”.⁶⁶ Ciała zabitych wrzucono do samochodu. Umieszczono tam również ujętych partyzantów. Członków rodziny Świszców wygoniono z budynku. Antoniemu kazano położyć się na śniegu, a później wraz z żoną Emilią, Mieczysławem Piłatem oraz zatrzymanymi na drodze w pobliżu posesji Danutą Piłat i Adamem Kocajem zabrano samochodem do PUBP Hrubieszów.⁶⁷ Następnie UB przeprowadził kolejną obławę, w wyniku której zatrzymano 20 osób współpracujących z oddziałem „Szuma”.⁶⁸

⁶³ Błędna data. Zdarzenie miało miejsce 15 XII 1951 r.

⁶⁴ Kpr. Wacław Czapnik nie był uczestnikiem obławy w Kol. Alojzów, lecz w Łuszczowie.

⁶⁵ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 04/394, Meldunek operacyjny 3. Brygady KBW nr 00352, Lublin, 19 XII 1951 r., 15.

⁶⁶ W meldunku KBW z 17 XII 1951 r. odnotowano, że akcję przeprowadziła 8 kompania pod dowództwem kpt. Superczyńskiego. Likwidacja „Mściwego” i „Luxa” oraz ujęcie „Suchego” i „Mariusza” nastąpiły o godz. 14:00, zdobyto też trzy PM, w tym jeden PPS, jeden SWT, pięć pistoletów i 569 szt. amunicji, zob. *ibid.*, Meldunek operacyjny 3. Brygady KBW nr 00349, Lublin, 17 XII 1951 r., 23.

⁶⁷ *Ibid.*, 08/226/4, Meldunek z przebiegu agencyjnego rozpracowania „Zdrajcy”, Lublin, 8 VIII 1952 r., 122–123; 01/435/3, Pismo PUBP w Hrubieszowie do WUBP w Lublinie, Hrubieszów, 5 IX 1953 r., 481; 02/397/3, Protokół przesłuchania podejrzanego Jana Wiśniewskiego, Lublin, 5 III 1952 r., 74; Wyrok WSR w Lublinie sygn. Sr 717/52, Lublin, 22 XII 1952 r., 302; 08/287/2, Raport specjalny WUBP w Lublinie, Lublin, 10 I 1952 r., 135–136; 014/564/8, Raport PUBP Hrubieszów z przeprowadzonej realizacji, Hrubieszów, 20 XII 1951 r., 174–176; Relacja Wandy Piłat, Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora; Archiwum Wandy Piłat, Mieczysław Piłat, „Życiorys”, Alojzów, 6 VII 1992 r., mps, kopia w zbiorach autora.

⁶⁸ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 02/397/3, Raport specjalny WUBP Lublin do MBP, Lublin, 10 I 1952 r., 350; 014/564/8, Raport PUBP Hrubieszów z przeprowadzonej realizacji, Hrubieszów, 20 XII 1951 r., 174–176.

Ciała braci Kwaśniewskich prawdopodobnie przez jakiś czas leżały na podwórzu budynku PUBP w Hrubieszowie. Z pewnością były w tym budynku UB jeszcze 17 grudnia 1951 r., kiedy przeprowadzono ich oględziny. Brak informacji o ich dalszym losie, a miejsca pochówku żołnierzy antykomunistycznego podziemia do dzisiaj nie znaleziono.

Intensywne „przesłuchania” „Zawora” i „Suchego” doprowadziły do ustalenia personaliów kilku członków II Inspektoratu oraz jego współpracowników, których UB ujął 27 grudnia 1951 r.⁶⁹

„Suchy” został przewieziony do PUBP Hrubieszów, a następnie WUBP Lublin. 7 czerwca 1952 r. został osadzony w więzieniu na zamku w Lublinie. Wyrokiem WSR w Lublinie z 4 kwietnia 1953 r. (sygn. Sr 13/53) został skazany na sześć lat więzienia. Karę odbywał w więzieniach: w Warszawie (od 29 stycznia do 10 marca 1954 r.), we Wrocławiu (od 11 marca 1954 r. do 15 stycznia 1955 r.) i Chełmie (od 16 stycznia do 18 maja 1955 r.). Został zwolniony warunkowo 19 maja 1955 r.⁷⁰

„Mariusz” został osadzony w areszcie PUBP Hrubieszów, a później WUBP Lublin. 6 stycznia 1952 r. w godzinach wieczornych wraz z trzema innymi więźniami podjął nieudaną próbę ucieczki. Obezwładnili oddziałowego Jana Pawliczka i opuścili celę. Jednak po zaalarmowaniu innych funkcjonariuszy UB więźniowie zrezygnowali z ucieczki. Wyrokiem WSR w Lublinie z 22 grudnia 1952 r. (sygn. Sr 717/52) „Mariusz” został skazany na karę 15 lat więzienia, pozbawienia praw publicznych na pięć lat i przepadek całości mienia. Więzienie opuścił 27 października 1956 r.⁷¹

22 grudnia 1951 r. w tartaku w Werbkowicach odbył się pokazowy proces Antoniego Świszcza. Wyrokiem WSR w Lublinie został skazany na karę

⁶⁹ Ibid., 08/226/11, Meldunek WUBP Lublin o przebiegu agencyjnego rozpracowania kryptonim „Zdrajcy”, Lublin, 8 VIII 1952 r., 87–88.

⁷⁰ AIPN, Centralny Zarząd Więziennictwa, 2449/1, Kartoteka skazanych CZW w Warszawie dot. Stanisława Borsuka, Warszawa, b.d., 1859–1860; MSW, 2912/1, Kartoteka odtworzeniowa MSW w Warszawie dot. Stanisława Borsuka, Warszawa, 28 III 1995 r., 859–860; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 00226/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW w Lublinie dot. Stanisława Borsuka, Lublin, b.d., 8757–8758; 02/397/3, Protokół przesłuchania świadka Stanisława Borsuka, Lublin, 9 IV 1952 r., 68; 014/564/1, Protokół przesłuchania podejrzanego Stanisława Borsuka, Lublin, 30 XII 1951 r., 142; WUSW w Chełmie, 206/48, Pismo WUSW w Chełmie do ZK w Chełmie, Chełm, 8 VI 1989 r., 8; Protokół brakowania akt nr 1/78, Chełm, 11 IV 1978 r., 17; Wykaz akt więźniów w Chełmie przekazanych KWMO Chełm, Chełm, 16 VII 1976 r., 22.

⁷¹ AIPN, MSW, 2911/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna Wydziału C MSW w Warszawie dot. Jana Wiśniewskiego, b.m., b.d., 1569–1570; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 01/435/1, Wyrok WSR w Lublinie sygn. Sr 717/52, Lublin, 22 XII 1952 r., 298–311; Wojciech Borsuk, *Waszą śpiewamy gorzką chwałę* (Warszawa: staraniem członków Armii Krajowej Inspektoratu Zamość, 2001), 211–212, 253; Relacja Wandy Piłat, Kol. Alojzów, 2 V 2018 r., w zbiorach autora.

śmierci za pomoc udzielaną partyzantom i przechowywanie automatu PPSz. Orzeczono również konfiskatę całości jego majątku. 23 stycznia 1952 r. Bolesław Bierut, po rozpoznaniu wniosku jego obrońcy o ułaskawienie, karę śmierci zamienił Antoniemu Świszczowi na dożywotnie więzienie. Przebywał w więzieniach w Lublinie, Sieradzu, we Wronkach i w Sztumie. Późniejszymi orzeczeniami karę zmniejszono do ośmiu lat więzienia, a w 1956 r. na mocy amnestii – do czterech lat więzienia i nakazano jego zwolnienie. 5 maja 1956 r. wyszedł na wolność.⁷²

Emilia Świszcz została osadzona w PUBP Hrubieszów. Z jej zeznań wynikało, że oddział „Luxa” korzystał z ich pomocy od jesieni 1950 r. Podczas pobytu u nich w domu partyzanci nie spożywali żadnego alkoholu. W zamian za udzielaną pomoc rodzina Świszczów nie otrzymywała od nich zapłaty oraz nikt im nie pomagał w żywieniu partyzantów.⁷³ 21 grudnia 1951 r. została oskarżona o czyn z art. 14 § 1 dekretu z 13 czerwca 1946 r.⁷⁴ 15 marca 1952 r. WSR w Lublinie skazał ją na sześć lat więzienia.⁷⁵ Karę odbywała w więzieniach w Lublinie i Grudziądzu.⁷⁶

Mieczysław Piłat był więziony w PUBP Hrubieszów trzy miesiące. Przebywał w niewielkiej celi pod schodami, bez światła, z małym dostępem powietrza. Był wielokrotnie wzywany na „badanie”, w dzień i w nocy. Przed przystąpieniem do przesłuchania z reguły go bito i kopano po głowie i całym ciele. Podczas tortur wybito mu większość zębów. 14 lutego 1952 r. został oskarżony o to, że od października do 15 grudnia 1951 r., mając wiarygodne wiadomości

⁷² Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Kancelaria Cywilna Prezydenta RP i Kancelaria Rady Państwa, 818/15/8/52, Decyzja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bolesława Bieruta wobec Antoniego Świszcza sygn. U-5/52, Warszawa, 23 I 1952 r., b.p.; AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 00226/1, Kartoteka ogólnoinformacyjna WUSW w Lublinie dot. Antoniego Świszcza, b.m., b.d., 291–292; 0279/183/1, Ankieta personalna Antoniego Świszcza, b.m., b.d., 23; Archiwum Zofii Leszczyńskiej, 401/165, Kopia opinii składu sądującego WSR Lublin sygn. Sr 770/51, Lublin, b.d., 1; Kopia postanowienia Sądu Wojewódzkiego w Lublinie sygn. IV Ko 770/91, Lublin, 5 VIII 1992 r., 2–4; Relacja Wandy Piłat, Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora; Archiwum Wandy Piłat, Postanowienie Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie sygn. Ns 277/55, Warszawa, 24 V 1955 r., kopia w zbiorach autora; Postanowienie Prokuratury Wojewódzkiej w Łodzi sygn. W 547/55, Łódź, 5 V 1956 r., kopia w zbiorach autora; Leszczyńska, *Ginę za to*, 455–456.

⁷³ Zapisy tego protokołu, w tym zadanych pytań, zdają się świadczyć o tym, że UB zależało, aby skompromitować rodzinę Świszczów przez wykazanie, iż odbywały się tam libacje alkoholowe, a gospodarze otrzymywali wynagrodzenie. Dzięki zeznaniom Emilii Świszcz nie udało się to; zob. AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 016/307, Protokół przesłuchania podejrzanej Emilii Świszcz, Hrubieszów, 21 XII 1951 r., 4.

⁷⁴ *Ibid.*, 016/307, Akt oskarżenia Emilii Świszcz, Hrubieszów, 21 XII 1951 r., 20–21.

⁷⁵ *Ibid.*, Wyrok WSR w Lublinie sygn. Sr 116/52 dot. Emilii Świszcz, Lublin, 15 III 1952 r., 26–27.

⁷⁶ Relacja Wandy Piłat złożona autorowi, Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora.

o miejscu pobytu członków związku zbrojnego, nie powiadomił o tym władzy powołanej do ścigania przestępstw, tj. o dwa czyny z art. 18 § 1 w zw. z art. 14 § 1 dekretu z 13 czerwca 1946 r. W marcu 1952 r. został przewieziony do więzienia na Zamku w Lublinie. Wyrokiem WSR w Lublinie z 29 grudnia 1953 r. skazano go na trzy lata więzienia, z tym że w tym samym wyroku karę zmniejszono mu do roku i sześć miesięcy. Na wolność wyszedł w dniu ogłoszenia wyroku, tj. 29 grudnia 1953 r.⁷⁷

Wanda Piłat nie została zatrzymana przez UB. O obławie na swój dom rodzinny dowiedziała się będąc w pracy. Opuściła teren Zamojszczyzny. Przebywała w różnych miejscach Polski, m.in. w okolicach Jasła, Częstochowy i Kielc. Ukrywała się do 3 maja 1952 r., kiedy ujawniła się w Prokuraturze Wojewódzkiej w Lublinie.⁷⁸

Postanowieniem Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie z 31 maja 2007 r. umorzono śledztwo w sprawie zabójstwa braci Henryka i Wacława Kwaśniewskich.⁷⁹

Rozbicie grupy „Luxa” spowodowało zmniejszenie siły zbrojnej II Inspektoratu, a także eliminację części jego współpracowników, którzy zostali aresztowani przez UB. W tym czasie na terenie pow. hrubieszowskiego i zamojskiego nadal przebywały grupy „Wrzosa”, „Szuma” oraz patrol Antoniego Mojżesza ps. „Romek” i Eugeniusza Malca ps. „Rysiek”. Kolejne obławy, a także działalność agenturalna „bezpieki” na przestrzeni grudnia 1951 r. – czerwca 1952 r., doprowadziły jednak do likwidacji tych zbrojnych grup przetrwania. Na wolności pozostali jedynie ukrywający się samodzielnie epigoni antykomunistycznej walki.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Akt Nowych w Warszawie

Kancelaria Cywilna Prezydenta RP i Kancelaria Rady Państwa

⁷⁷ AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 016/212, Akt oskarżenia Mieczysława Piłata, Hrubieszów, 14 II 1952 r., 25–27; Relacja Wandy Piłat, Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora; Archiwum Wandy Piłat, Mieczysław Piłat, „Życiorys”, Alojzów, 6 VII 1992 r., mps, kopia w zbiorach autora. Wyrok wydał sąd, któremu przewodniczył ppor. Stefan Rybarczyk. Obrońcą oskarżonego był adw. Stanisław Filipowski, zob. AIPN Lu, WUSW w Lublinie, 016/212, Wyrok WSR w Lublinie sygn. Sr 443/53 dot. Mieczysława Piłata, Lublin, 29 XII 1953 r., 34–36.

⁷⁸ Relacja Wandy Piłat, Kol. Alojzów, 1 V 2018 r., w zbiorach autora; Archiwum Wandy Piłat, Postanowienie o umorzeniu śledztwa w sprawie Wandy Piłat, Lublin, 14 VI 1992 r., kopia w zbiorach autora; Protokół przesłuchania świadka Wandy Piłat, Warszawa, 30 XI 1994 r., kopia w zbiorach autora.

⁷⁹ Postanowienie OKBZpNP IPN w Lublinie o umorzeniu śledztwa sygn. S.60/07/Zk, Lublin, 31 V 2007 r., kopia w zbiorach autora.

- Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie
 Archiwum Zofii Leszczyńskiej
 Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Lublinie
 Wojskowy Sąd Rejonowy w Lublinie
- Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie
 3. Brygada Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Lublinie
 Akademia Spraw Wewnętrznych w Warszawie
 Centralny Zarząd Więziennictwa
 Dowództwo i Sztab Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Warszawie
 Komenda Główna Milicji Obywatelskiej w Warszawie 1944–1954
 Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie
 Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie
 Ministerstwo Sprawiedliwości
- Archiwum Państwowe w Lublinie
 Armia Krajowa Okręg Lublin, Inspektorat Zamość – Obwód Tomaszów Lubelski
 Armia Krajowa Okręg Lublin Obwód Zamość
 Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski Inspektorat Zamość
 Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski, Obwód Tomaszów Lub.
 Zrzeszenie WiN Okręg Lubelski Obwód Zamość
 Związek Walki Zbrojnej–Armia Krajowa Okręg Lublin, Inspektorat Zamość, Obwód Tomaszów Lubelski
- Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego
 Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych
- Księga urodzeń i chrztów Parafii pw. św. Marcina w Pisarzowicach
- Archiwa prywatne
 Archiwum Tomasza Gołębińskiego
 Archiwum Andrzeja Hulanickiego
 Archiwum Dariusza Pilarskiego
 Archiwum Wandy Piłat
 Archiwum Reginy Smoter-Grzeszkiewicz

Publikacje

- Borsuk, Wojciech. *Waszą śpiewamy gorzką chwałę*. Warszawa: staraniem członków Armii Krajowej Inspektoratu Zamość, 2001.
- Caban, Ireneusz. *Placówka Armii Krajowej Tyszowce. Z dziejów 21 kompanii*. Lublin: Ofic. Wyd. „Czas”, 1999.
- Hryniewiecki, Witold. „Gehenna bohaterkich Polaków.” *Gazeta Zamojska*, marzec 27, 2012.
- Hryniewiecki, Witold. „«Miś»- «Orlik» – część 2.” *Gazeta Zamojska*, styczeń 17, 2012.
- Hryniewiecki, Witold. „«Miś»- « Orlik» – część 3, ostatnia.” *Gazeta Zamojska*, styczeń 24, 2012.
- Hryniewiecki, Witold. *Nie dla nich zabrzmiały zwycięskie fanfary...* Łódź: Wyd. Papaj, 1993.
- Hryniewiecki, Witold. „Początki koniuchskiej organizacji WiN.” *Gazeta Zamojska*, marzec 18, 2014.

- Hryniewiecki, Witold. „Triumfy i niedole w pracy WiN-owców.” *Gazeta Zamojska*, kwiecień 29, 2014.
- Hryniewiecki, Witold. „Zmasowany atak UB na Zamojski Inspektorat WiN – część 1.” *Gazeta Zamojska*, luty 21, 2012.
- Jakliński, Andrzej i Zdzisław Marek. *Medycyna sądowa. Podręcznik dla prawników*. Kraków: Zakamycze, 1996.
- Józwiakowski, Jerzy. *Armia Krajowa na Zamojszczyźnie*. T. 1–2. Lublin: Norbertinum, 2001.
- Klukowski, Zygmunt. *Zamojszczyzna*. T. 2. 1944–1959. Warszawa: Fundacja Ośrodka Karta, 2018.
- Krajewski, Kazimierz, red. *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*. T. 5. Warszawa: Wyd. Instytutu Pamięci Narodowej, 2018.
- Kwaśniewska-Wróbel, Joanna i Michał Wołłejko, red. *Zapomniani wyklęci. Sylwetki żołnierzy powojennej konspiracji antykomunistycznej*. Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, 2019.
- Leszczyńska, Zofia. *Ginę za to co człowiek najgłębiej ukochać może. Członkowie organizacji niepodległościowych na Lubelszczyźnie skazani na karę śmierci przez sądy wojskowe [1944–1945], cz. II*. Lublin: Test, 2003.
- Peter, Janusz. *Tomaszowskie za okupacji*. Red. Jarosław Joniec. Tomaszów Lubelski: Tomaszowskie Towarzystwo Regionalne, 2019.
- Szyprowski, Bartłomiej. „II Inspektorat Zamojski Armii Krajowej cz. II” *Ogólnopolski Kwartalnik Poświęcony Żołnierzom Wyklętym „Wyklęci”*, nr 4 (2016): 162–171.
- Szyprowski, Bartłomiej. „«Pobijem komunę na wieki...»». Do końca wytrwały. Plutonowy Stanisław Pakos «Wrzos».” *Przyczynki do poznania dziejów miejscowości gminy Łabunie*, z. 6 (2018): 20–42.
- Szyprowski, Bartłomiej. „Proces kierownictwa II Inspektoratu Zamojskiego Armii Krajowej przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Lublinie. Cz. I. Geneza organizacji i aresztowanie.” *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 89, nr 3 (279) (2016): 108–128.
- Szyprowski, Bartłomiej. „Sprawa karna żołnierzy I Kompanii Ludwika Rogalskiego «Kanciarza» II Inspektoratu Zamojskiego AK.” *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 90, nr 3 (283) (2017): 93–119.
- Szyprowski, Bartłomiej. „Zdradzony komendant. Ostatnia walka i śmierć Wincentego Mieczysława Wróblewskiego «Szuma».” *Studia Lubuskie* 14, (2018): 159–172.
- Wesołowski, Andrzej, red. SGO „Polesie” w dokumentach i wspomnieniach. Cz. 3. *Dywizja Kobryń*. Warszawa–Londyn: Centralne Archiwum Wojskowe im. mjr. Bolesława Waligóry; Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego, 2014.
- Wnuk, Rafał. *Konspiracja akowska i poakowska na Zamojszczyźnie od lipca 1944 do 1956 r.* Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 1992.
- Wnuk, Rafał. *Lubelski Okręg AK DSZ i WiN 1944–1947*. Warszawa: Ofic. Wyd. Volumen, 2000.
- Wojtas, Marian, red. *Słownik biograficzny żołnierzy Batalionów Chłopskich IV Okręg Lublin*. T. 3. Lublin: Ogólnopolski Związek Żołnierzy Batalionów Chłopskich w Warszawie, 2005.
- Wróblewski, Jan. *Samodzielna Grupa Operacyjna „Polesie” 1939*. Warszawa: Wojskowy Instytut Historyczny, 1989.

Żaryn, Jan i Jacek T. Żurek, red. *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*. T. 1. Kraków–Warszawa–Wrocław: Wyd. Instytutu Pamięci Narodowej, 2002.

Źródła internetowe

Lovetotravel.pl. „Pierwsze schody ruchome w Warszawie.” Dostęp styczeń 12, 2018. http://warszawa.lovetotravel.pl/pierwsze_schody_ruchome_w_warszawie.

Szyprowski, Bartłomiej. „Ostatnia walka kpr. Stanisława Pakosa «Wrzosa» 20 XII 1951 r.” II Inspektorat Zamojski AK oraz podziemie antykomunistyczne. Dostęp kwiecień 22, 2018. <https://inspektoratzamojskiak.blogspot.com/2018/04/ostatnia-walka-stanisawa-pakosa-wrzosa.html>.

Szyprowski, Bartłomiej. „Płk Marian Franciszek Pilarski (1899–1952). Twórca i dowódca II Inspektoratu Zamojskiego AK.” II Inspektorat Zamojski AK oraz podziemie antykomunistyczne. Dostęp maj 12, 2019. <https://inspektoratzamojskiak.blogspot.com/2019/05/tworca-ii-inspektoratu-pk-marian.html>.

Szyprowski, Bartłomiej. „Uroczysty pogrzeb kpt. Romana Szczura i uhonorowanie żołnierzy II Inspektoratu.” II Inspektorat Zamojski AK oraz podziemie antykomunistyczne. Dostęp marzec 5, 2021. <http://inspektoratzamojskiak.blogspot.com/2021/03/uroczysty-pogrzeb-kpt-romana-szczura-i.html>.

Szyprowski, Bartłomiej. „Współczesne ślady 2. Cmentarz w Łabuniach.” II Inspektorat Zamojski AK oraz podziemie antykomunistyczne. Dostęp kwiecień 22, 2018. <http://inspektoratzamojskiak.blogspot.com/2018/04/wspoczesne-slady-2.html>.

Źródło kartograficzne

Mapa Polski, skala 1:100 000, *Pas 45, ślup 37 – Grabowiec*. Warszawa: Wojskowy Instytut Geograficzny, 1933.

STRESZCZENIE

Bartłomiej Szyprowski, Oddział Henryka Kwaśniewskiego „Luxa” z II Inspektoratu Zamojskiego AK i jego ostatnia walka

Prezentowany artykuł przedstawia powstanie i działalność oddziału dowodzonego przez plut. Henryka Kwaśniewskiego „Luxa” do chwili jego rozbicia 15 grudnia 1951 r. w kol. Alojzów. Autor, prezentując dokumenty i relacje związane z obławą KBW, która doprowadziła do likwidacji grupy, podejmuje próbę wyjaśnienia nieścisłości w dokumentach i powody, które legły u podstaw opisu walki i przyczyn śmierci Henryka Kwaśniewskiego ps. „Lux” i Wacława Kwaśniewskiego ps. „Mściwy” w sposób niezgodny z relacjami uczestników.

Słowa kluczowe: II Inspektorat Zamojski AK; Henryk Kwaśniewski ps. „Lux”, Wacław Kwaśniewski ps. „Mściwy”, Armia Krajowa, podziemie antykomunistyczne

SUMMARY

Bartłomiej Szyprowski, A Study concerning the Unit commanded by Henryk Kwaśniewski „Lux” from the 2nd Zamość Inspectorate of the Home Army and his last Battle

This article investigates the creation and operational activity of the platoon detachment commanded by Henryk „Lux” Kwaśniewski from the 2nd Zamość Inspectorate of the Home Army, until it was eliminated on December 15, 1951 in a firefight in the Alojzów district. The author presents documents and reports related to the KBW raid, which led to the liquidation of the group, and attempts to explain the inaccuracies that appear in the preserved documents. Furthermore, the documented description of the fight and how Henryk „Lux” Kwaśniewski and Waclaw „Mściwy” Kwaśniewski died, the details of which differ from those supplied by the actual participants, is also subjected to scrutiny.

Keywords: 2nd Zamość Inspectorate of the Home Army; Henryk „Lux” Kwaśniewski, Waclaw „Mściwy” Kwaśniewski, Home Army, anti-communist underground movement

АННОТАЦИЯ

Бартломей Шипровски, Отряд Генрика Квасьневского „Люкса” из II Замосского инспектората Армии Крайовой и его последний бой

В представленной статье рассказывается о создании и работе отряда под командованием Генрика Квасьневского „Люкса” до того момента, пока он не был разбит 15 декабря 1951 года в районе Алойзува. Автор, представляя документы и отчеты, связанные с рейдом Корпуса внутренней безопасности, приведшим к ликвидации группы, пытается объяснить неточности в представленных документах и причины, лежащие в основе описания битвы, а также причины смерти Генрика Квасьневского „Люкса” и Вацлава Квасьневского „Мстивого”.

Ключевые слова: II Замосский инспекторат Армии Крайовой; Генрик Квасьневский „Люкс”, Вацлав Квасьневский „Мстивый”, Армия Крайова, антикоммунистическое подполье